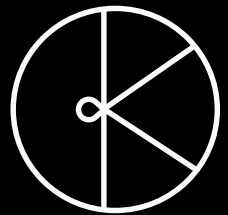

Konstnären

KONSTNÄRLIG FRIHET

Konstverk: Årshjulet/Minimagiska skogen
Mosslelunds Förskola, Värnamo
Konstnärer: Hanna Nilsson & Sofia Österhus

Tusenårigt material i ständig utveckling!

Vi på Herrljunga Terrazzo älskar att utforska möjligheterna med terrazzo. Tillsammans med konstnärer har vi banat väg för flera nya användningsområden och tillverkningssätt.

Låt oss vara med och förverkliga ditt konstprojekt! Vi bidrar gärna med kunskap, bollar idéer och har dessutom möjlighet att ta fram objektsanpassade terrazzo-kulörer i vårt TerrazzoLab.

Läs mer på terrazzo.se/konstverk

”Utvecklingen har gått, och går fortfarande, åt fel håll.”

Kritikern Mårten Arndtzen om läget för den konstnärliga friheten. Sid 20.

FOKUS

ARTIFICIELL INTELLIGENS

Storm mot AI-Vermeer och Chat-GPT som pressansvarig. Sid 24.

KONSTENS AVSTÅND TILL MAKTEN

Karolina Modig granskar arm-längdsavstånd i teori och praktik. Sid 26.

LYFT DE MJUKA ARBETS-MARKNADSFRÅGORNA DEL 2

Av Sonia Hedstrand. Sid 48.

MAKTHAVAREN ”Vi vill se ett samspel mellan den publika, den offentliga och den privata sektorn för att utveckla samhället tillsammans.” Fredrika Friberg, konstnär och grundare av Wallstreet. Sid 10.

REGBÅGSFÄRGAT LACKMUSPAPPER Emil Åkerö om kopplingen mellan hur konstnärer och sexuella minoriteter behandlas. Sid 40.

BILDUPPHOVSRÄTT

Sid 56. Åsa Berndtsson, ordförande Bildupphovsrätt i Sverige:

”Det verkar vara svårt för många att förstå att ett konstverk på offentlig plats inte är fritt fram att avbilda hur som helst.”

JURIDIK OCH KONSTNÄRLIGA RÄTTIGHETER

Katarina Renman Claesson om definitionerna och begreppen. Sid 34.

OMSLAGET

Konstnären Sara Khayat om flykten från Syrien till Gävle. Sid 18.

UTSTÄLLAREN Konungarikena Elgaland-Vargaland presenterar Världsutställningen 2023 på Accelerator. Sid 14.

KRITIK AV KONSTENS FRIHET

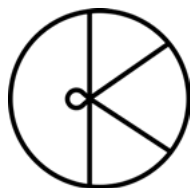
Magdalena Ljung om två rapporter kring konstens begränsningar. Sid 36.

GESTALTAREN Ett naturnära verk i Katrineholm har väckt känslor och debatt. Sid 6.

KONSTNÄRERNAS RIKSORGANISATIONENS MEDLEMSSIDOR, sid 50. Linda Marie Karlsson, Vice riksordförande, Konstnärernas Riksorganisation:

”Mitt i en samtid där den konstnärliga friheten inskränks av populism, marknadskrafter och attraktivitetskrav står vi bild- och formkonstnärer.”

B Bildupphovsrätt
Konstnärernas Riksorganisation.

Chefredaktör:
Robert Stasinski
070-783 09 59
Ansvarig utgivare:
Robert Stasinski
Redaktör sid. 5-23:
Nora Hagdahl
Formgivare: Markus Edin

Medarbetare i detta nummer: Ida Brogren, Sonia Hedstrand, Magdalena Ljung, Karolina Modig, Katarina Renman Claesson, Emil Åkerö
Omslag: Sara Khayat
Korrektur: Johanna Lundeborg

PRENUMERATION
HELÅR 275 KR.
Teckna prenumeration på www.kro.se.
Prenumerationsfrågor:
Eva Skarbäck, eva@kro.se
08-545 420 80
Annonser: Hans Flygare, hans@annonshuset.se,
08-662 75 03

Redaktionen: Konstnären, KRO, Hornsgatan 103, 9 tr, 104 62 Stockholm, e-post: konstnaren@kro.se
www.kro.se
e-post: kro@kro.se
Tryck: Trydells Tryckeri AB, Upplaga 9 500 ex
Tidningen ges ut av AB Svensk Konstnärservice

Robert Stasinski: "Kanske riskerar vi att måla in idén om konstens rättigheter i ett gammalt regelverk, i behov av uppdateringar lika snabbt som våra appar på mobilen."

Konstnärlig frihet är ett av de återkommande paraplybegreppen vi intensivt slungar runt i kulturen, både som batong och som madrass. När politiska partier ska ta billiga poäng är det bekvämt att skrika om begränsande ansökningsblanketter, stipendieredovisningar eller de kulturpolitiska målen. När kritik eller kränkning av grupper och individer uppdragas blir det även där lätt att låta den "konstnärliga friheten" ta smällen. Konsten, menar då många, står högre än några upprörda medborgare. Men hur ska vi egentligen tänka på och förstå hur konstnärlig frihet fungerar?

Detta nummer av KONSTNÄREN tar sig an frågan genom en rad perspektiv – juridiskt, kulturpolitiskt, konstnärligt och inte minst i relation till hot och repression. Var går gränserna för den sfär inom vilken konstnärer kan agera, och hur säkerställer vi att denna sfär inte minskar? Frågan visar sig flyktigare och mindre gripbar än vad språket i förstone leder oss att tro, men inte desto mindre krävs en rigorös diskussion om frågan. En diskussion som ständigt behöver nytt bränsle.

Filmaren och Unesco-ambassadören Deeyah Khan menar att konstnärers rätt att uttrycka sig fritt hotas över hela världen. Hon menar att "konsten har den extraordinära förmågan att uttrycka motstånd och revolt, protest och hopp". Frågor om konstens politiska sprängkraft är idag mer aktuella än någonsin, men riskerar vi att glömma de mer subtila begränsningarna av konstnärlig frihet i skuggan av den överhängande kampen om politisk frihet, armslängds avståndsprincipen och kompromisslös yttrandefrihet?

Jag tänker på den napolitanske litteraturkritikern och liberale politikern Benedetto Croce som på 1800-talet lyfte den konstnärliga skapandeprocessen och de unika känslor och uttryck som den ofta ger upphov till, ibland utan att ha haft någon tidigare referens i kulturen. Alltså något som som formuleras först efter att konstnären skapat och visat sina verk. Om detta är sant, hur kan vi då utveckla organisationer, regelverk och lagar som skyddar känslor, uttryck

och begrepp som inte ännu finns, som är i vardande? Kanske riskerar vi att måla in idén om konstens rättigheter i ett gammalt regelverk, i behov av uppdateringar lika snabbt som våra appar på mobilen.

Europa är idag en kontinent i krig, startat av en totalitär stat, med ett mörkt förflutet beträffande konstnärlig frihet. 2012 hintade Ryssland om sin väg mot despotism genom fängelsedomerna mot konstnärskollektivet Pussy Riot för sin performance i Kristus Frälsarens katedral i Moskva. Omvärlden protesterade naturligtvis, och ganska snart sökte två av medlemmarna asyl i Sverige och vittnade om hot och trakasserier i hemlandet. Tre år senare, efter attacken mot Ukraina, har ryska konstnärer och kulturarbetare dock hamnat i en rävsax mellan omvärldens sanktioner och den repressiva ryska statens långa arm. Hur kan dessa kulturarbetare vara "motstånd, revolt, protest och hopp" som Deeyah Khan beskriver, när de nu helt saknar plattformar, både i Ryssland och utanför landet?

Här möter den konstnärliga friheten den geggiga verkligheten, något som författaren och aktivisten Masha Gessen, som skrivit tongivande böcker om både Pussy Riot och Putin, nyligen känt av. Två ryska exilförfattare avbokades från en litteraturfestival i New York efter att ukrainska medverkande hotade att ställa in sin medverkan, vilket ledde till att Gessen avgick som vice ordförande i amerikanska Pen. Att ställas inför svåra dilemman som dessa är vad diskussionen om konstnärlig frihet leder till. Frågorna är svåra och svaren är ännu svårare, men likväl är det vår plikt som medborgare och kulturarbetare att lyfta dem i ett öppet och fritt samtal. ●

Robert Stasinski
Chefredaktör

LÄSTIPS Censurkultur

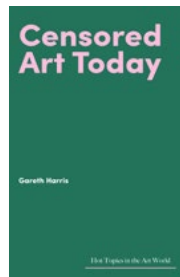

Censoring Art: Silencing the Artwork

RIANN COULTER, ROISIN KENNEDY (RED)
BLOOMSBURY VISUAL ARTS, 2023

Vilken konst som visas och vilken som censureras har förändrats över tid och sammanhang, när kyrka, den fria

marknaden, eller statens politiska agenda påverkat den konstnärliga friheten. Boken försöker genom en rad essäer kontextualisera hur ett ofritt konstliv relaterar till offentlighetens attityder mot konsten.

Censored Art Today - Hot Topics in the Art World

GARETH HARRIS
LUND HUMPHRIES, 2022

Kulturjournalisten Gareth Harris undersöker hur "cancelkultur" påverkat konstvärlden.

Harris försöker belysa olika typer av angrepp på den konstnärliga friheten och tittar på exempel från Mellanöstern, Kina, och Kuba samtidigt som han riktar blicken mot västvärldens egna förtryckande mekanismer.

"Det vet naturligtvis de högernationalistiska krafter som inte tycker att samisk kultur, kvinnliga erfarenheter eller invandrare ska få ta plats på scen. Det enkla svaret är då att helt enkelt skala ner det offentliga stödet till kulturen och låta marknaden ta över, vilket flera andra borgerliga partier länge har propagerat för."

Vänsterpartiets kulturborgarråd i Stockholm, **Torun Boucher**, ETC.

FOTOGRAF: BJÖRN DALIN

VERK
KNUT ANDERSSON
Plattan, årtal okänt.

Tidigare i år visades den kritiska realisten Knut Anderssons (1934–2021) verk på Liljevalchs+ i Stockholm. Utställningen var hans första separatutställning, som alltså gjordes postumt.

FOTO: STEVE BARKER/UNSPASH

Konst eller porr? Efter att en lärare visat en bild på Michelangelos *David* under en lektion tvingades rektorn för skolan i Tallahassee, Florida, avgå. Föräldrar till sjätteklassarna som tagit del av renässansverket i sin undervisning menade att läraren hade visat barnen pornografiskt material.

Vernissage hos gud är en film av kollektivet Konst AB som handlar om konstens kommersialisering och som visades på biografier under 2023.

Naturrutan under lupp

VAR Sandbäcksskolan, Katrineholm

NÄR Invigd, mars 2023

BUDGET 270 000 kronor

Verket Naturrutan av Ellen Ehk på Sandbäcksskolan i Katrineholm består av en mindre skulptur i brons föreställande ett litet utsnitt från den svenska skogen placerat på ett bord. Skulpturen invigdes i slutet av mars på uppdrag av Katrineholms kommun. Efter en artikel i Katrineholmsbladet skapade den dock starka åsikter i tidningens kommentarsfält på Facebook, vilket ledde till en större debatt på kultursidan om vad offentlig konst ska vara. Vi pratar med konstnären bakom verket om händelsen och utrymmet för offentlig konst.

Berätta om bakgrunden till ditt verk Naturrutan.

– Jag blev direktkontaktad med en fråga om jag ville göra en skiss för ett uppdrag på Sandbäcksskolan, en låg- och mellanstadieskola i Katrineholm. Man hade följt vad jag gjort tidigare och var intresserad av ett liknande verk för platsen. Jag växte upp i den småländska skogen, och det var en plats som inte var tillrättalagd av vuxna, med ett slags mystik som triggade fantasin. Jag ville göra ett verk inspirerat av detta. Det fanns lite ramar för utsmyckningen, verket skulle tåla att barnen interagerade och lekte med det och man ville kunna använda det i undervisningen.

” Det är som en lek med värde och hierarkier, att ta en liten bit oansenlig skog och göra den till ett monument i brons på piedestal.

– Naturrutan var en skoluppgift som jag gjorde när jag var barn. Den innebar att man gjorde en liten ruta i naturen, var som helst, och så följde man vad som pågick däri under en längre tid. Helt plötsligt upptäckte man ju väldigt många saker. Verket handlar mycket om blicken och vad som händer när vi zoomar in. Sen är det också som en lek med värde och hierarkier, att ta en liten bit oansenlig skog och göra den till ett monument i brons på piedestal. Det är en liten mosskudde där det finns insekter, kryp och sniglar och där det växer svampar.

Hur har samarbetet med kommunen sett ut?

– Jag fick ett väldigt tydligt uppdrag med en tydlig budget. Det var ett roligt projekt. Sen blev det lite pressat när energipriser och bronspriser helt plötsligt började öka. Jag klarade mig med den budget jag hade, men valde själv att kompromissa med min egen ersättning, något jag tror konstnärer ofta gör eftersom man inte gärna vill gå in och skära i verket. Vi installerade verket två månader innan invigningen och skolan gav direkt väldigt bra respons. Barnen lekte så mycket med konsten att sniglarna blev polerade och alldeles guldiga av alla fingrar som varit där och petat.

När verket sedan invigdes väckte det en lokal debatt på Katrineholmsbladets Facebooksida som sedan fortsatte i tidningen med ett gäng debattartiklar om konstnärlig frihet och offentlig konst. Hur kändes det för dig?

– På ett sätt är det ju intressant att konst kan väcka så mycket känslor. Jag var lite förvånad att just det här konstverket, som nästan är en klassisk

VERK

ELLEN EHK
Naturrutan, 2023.

Ellen EHK vid Naturrutan.

”Många offentliga konstverk har varit hatade och kritiserade när de invigts, men har i efterhand blivit älskade då människor förstått att konstnären satt fingret på något brännande, aktuellt och viktigt.

naturstudie, hamnade i debatt. Men det är ju en smakfråga, fult eller fint, och alla har väl rätt att känna som de känner för konst, speciellt offentlig. Sen handlade det kanske inte så mycket om det specifika verket i slutändan, utan mer om kommunen ska köpa konst över huvud taget och hur mycket det i så fall får kosta. Det var många viktiga frågor som kom upp till ytan, och jag tycker det är kul att folk har tankar och funderingar om konsten. Jag som konstnär, som gör offentlig konst, måste vara beredd på att vissa kommer att tycka att det är dåligt, och andra kommer tycka att det är bra.

Har kommunen varit aktiv i debatten?

– Det är ingen från vare sig kommunens eller skolans sida som har kontaktat mig. Jag hade faktiskt ingen aning om debatten innan KONSTNÄREN mejlade mig om det. Det hade såklart varit kul att få förklara tankarna bakom verket, det kan ju göra att folk förstår det bättre. Samtidigt tror jag att ens första instinkt om att man vill försvara sig inte alltid är särskilt bra, alla har ju som sagt rätt att säga sitt och det blir lätt att man målar in sig i ett hörn om man börjar gå i svaromål.

Är man som konstnär fri när man gör offentlig konst?

– Jag har själv inte känt att jag behövt censurera mitt konstnärskap för att det ska kunna stå i det offentliga rummet och tycker att de jag arbetat med när jag gjort offentliga uppdrag inte har varit rädda för att göra verk som sticker ut eller provocerar. Min man, däremot, har gjort ett offentligt verk som mötts av stor kritik efter att det satts upp, där man sedan valde att ta ner verket. Jag

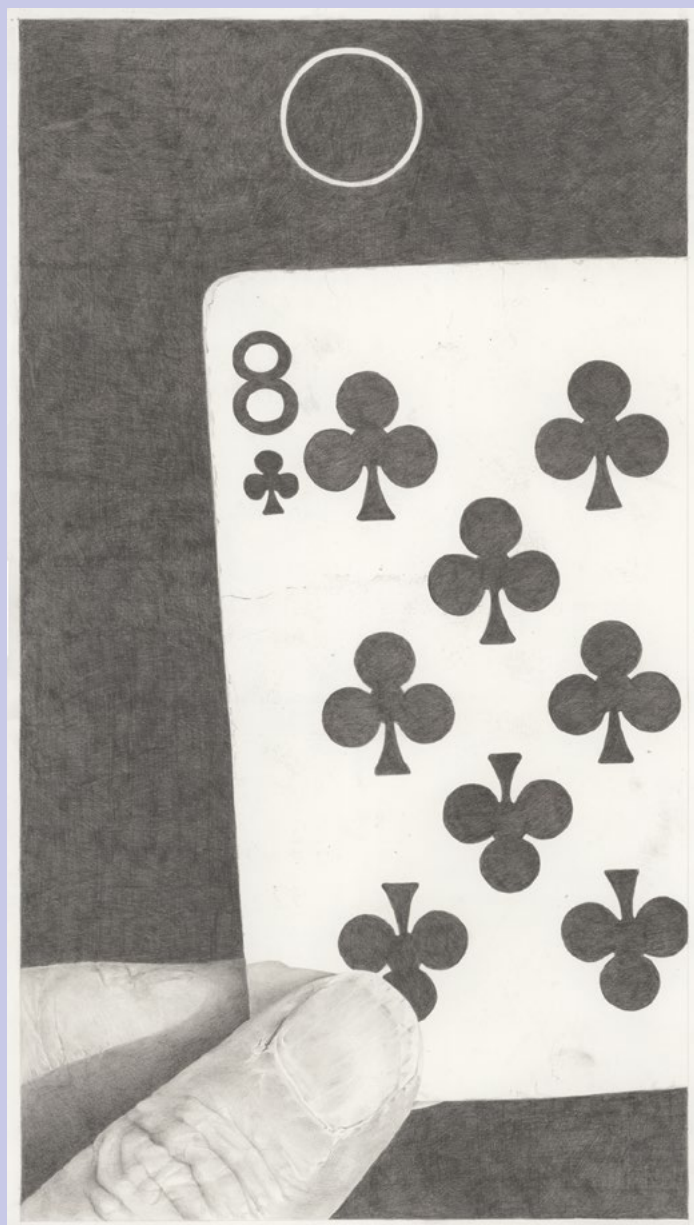
känner konstnärer som väljer bort att syssla med offentliga gestaltningar för att man lätt hamnar i en hätsk debatt, vilket kan vara obehagligt. Det gör kanske också att man inte vågar göra det man hade tänkt att man skulle göra, ett slags självcensur. Det kan ju bli jobbigt att vara ansiktet utåt för den offentliga konsten när det finns de som tycker att offentlig konst inte borde finansieras av det offentliga eller har tankar om hur den ska se ut eller vad den får kosta. Som konstnär är man inte politiker, och det är ju inte jag, konstnären, som bestämmer över budgetar eller tar beslut. Det finns ibland en upplevd känsla i offentligheten att konstnären roffar åt sig av skattebetalarnas pengar, och det kan ju vara obehagligt att hamna i sådana diskussioner.

Tycker du att det går att göra vilken konst som helst för det offentliga rummet?

– Det är en komplicerad fråga och bör vara en bedömning från fall till fall. Jag tror det vore farligt att börja generalisera. Skulle man börja begränsa konstnärer får man snabbt problem. Konstnärer har möjlighet att skildra sin samtid på ett annat sätt än journalister, de har möjlighet att visa andra perspektiv men ibland kan det bli svårt att avgöra i stunden hur viktigt perspektiv det egentligen är. Det finns ju många offentliga konstverk som varit hatade och kritiserade när de invigts, men som i efterhand blivit älskade då människor förstått att konstnären satt fingret på något brännande, aktuellt och viktigt.

Nora Hagdahl

MAYA ATTOUN

Maya Attoun, *Solar Mountains & Broken Hearts – 8 of Hope*, 2020. Pencil on paper. Magasin III Museum for Contemporary Art.

Solar Mountains & Broken Hearts
26.11.–17.06.23

MAGASIN III
MUSEUM FOR CONTEMPORARY ART

För aktuella öppettider, se magasin3.com

Frihamngatan 23, Stockholm

Konsten nära folket

Wallstreet är en organisation i Stockholm som arbetar med att utveckla konst i det offentliga rummet. Fredrika Friberg är konstnär och ledare bakom projektet. Vi talade med henne om konst i det offentliga rummet, konstnärlig frihet och skillnader mellan olika uppdragsgivares konstsyn.

Berätta om idén bakom Wallstreet, vad är det?

– Wallstreet handlar om att skapa utställningar i våra gemensamma stadsmiljöer. Vi vill koppla samman människor och platser med kraften i offentlig konst. Namnet är också en flirt med Wall Street i New York, där vi i vårt projekt vill lyfta vad vi gör med våra pengar. Organisationen är rätt enkelt uppbyggd – vi vill se ett samspel mellan den publika, den offentliga och den privata sektorn för att utveckla samhället tillsammans, där medborgare och konstnärer skapar platser som betyder något för dem. Drivkraften för oss har varit att vi tycker att konsten har en exceptionell förmåga att beröra oss. Vi vill flytta fram positionen för konsten och konstnärerna genom ett tydligt koncept.

Upplever ni skillnader mellan olika beställare av konstverk? Wallstreet har arbetat både med offentliga beställare som kommuner och med privata beställare som företag, utöver det även föreningar och församlingar. Upplever du att dessa har olika idéer om vad konst är och ska vara?

– Min upplevelse är att man använder sig av väldigt olika språk när man pratar om konst. Konstnärer har en diskurs om livet och det som händer, som ibland kan vara lite svår att förstå för en byråkrat. Jag uppfattar ofta att de olika parterna i projektet kan mena samma sak, men uttrycka

FOTO: LIZA SIMONSSON

” Drivkraften för oss har varit att vi tycker att konsten har en exceptionell förmåga att beröra oss.

sig på väldigt olika sätt. Ofta tycker jag det mer handlar om språkbarriärer än hur mycket man är beredd att göra och satsa på konsten.

Har du några exempel på det?

– Jag vet inte om jag har några konkreta exempel utan att hänga ut någon. Men jag tror att de flesta i grunden förstår vad jag menar. En person på bygg- och anläggning kanske prioriterar vissa saker, som att taket måste hålla eller att elen ska dras på ett specifikt sätt, medan en konstnär kanske anser det konstnärliga uttrycket som viktigare. Framför allt tycker jag att det handlar om hur van man är att röra sig i den konstnärliga kontexten, och det kan både kommunala och privata uppdragsgivare vara. Det finns många kommuner som har mer etablerade processer kring att arbeta med offentlig konst. Men det finns också privata företag, vissa fastighetsägare

VERK

JACOB DAHLGREN
Early one morning, Södra
Hammarbykajen, 2022.

FOTO: HELENA MARIKA EKENGER & AGNETA SEGERFELT

VERK

HELENA MARIKA
EKENGER
& AGNETA
SEGERFELT
Evas sju döttrar,
2017.

till exempel, som verkligen ser konst som en central del i sin verksamhet.

– På den kommunala sidan finansieras allt av skattepengar. På den privata sidan har man kunder och anställda, man har ett ansvar för att företaget inte ska gå i konkurs, därför är de inte på samma sätt fria att göra vad helst. Det kan finnas en lite större försiktighet i den privata sfären, när man arbetar med konst, speciellt om det är första gången och man inte har tidigare erfarenheter. Det kan jag förstå, de har ett stort ansvar, och gör

man ett verk som skapar väldigt stora konflikter i ett bostadsområde har det stora konsekvenser för många människor. Därför kanske man inte på samma sätt tänker på konstnärens frihet framför allt.

KONSTNÄREN har skrivit mycket om offentlig konst, om både privata, statliga, kommunala uppdrag, stora som små, och man kan lätt få uppfattningen att den typiska privata beställaren ofta har lite snävare beskrivningar av vad för verk de efterfrågar och i processen har mer att säga till om, medan kommuner och staten måste ge konstnären en viss frihet, efter godkänt skissuppdrag, och därför inte har lika mycket att säga till om. Har du samma uppfattning?

– Jag tycker att det beror på hur van man är att jobba med konst. Pratar vi till exempel om ett fastighetsbolag som Atrium Ljungberg, bakom bland annat Carolina Falkholts blå penis, så är de väldigt vana vid att jobba med konst. Den skapade ju enormt mycket uppståndelse men när jag frågade Annica Ånäs, företagets vd, om hon ångrade verket sa hon ”nej, absolut inte”. Hon upplevde att det ingick i deras idé om samhällsutveckling. Ett litet mer otränat stadsutvecklingsbolag är kanske mer försiktigt, vilket man kan se på vilka konstnärer de väljer att arbeta med. Där kommer vi in som konstkonsulter och kan hjälpa, ►

VERK

NOTE DESIGNSTUDIO
Windows On Water, 2022.

vägleda och lugna ner de här bolagen för att de ska kunna känna sig trygga med att arbeta med konstprojekt. Vi försöker guida dem genom vad som kan vara en liten ovan process och be dem att ge konstnären utrymme att göra sin grej. För mig handlar konstnärlig frihet väldigt mycket om att man måste ha tillit till konstnären.

Ibland kan det ju vara väldigt knepigt med offentlig konst, i vissa fall blir medborgarna väldigt arga på konsten, hur tacklar du det?

– Ja, när vi gjorde Wallstreet 2022 så blev vissa konstverk till slut saboterade för att människor inte ville ha dem där. Ett sätt att hantera det är att arbeta med tillfällig konst, att man först provar hur verket funkar där det ska placeras. Det kan funka lite som en akupunktur nål.

Vad gör man när ett verk blir saboterat? Ställs det upp igen?

– I just det här fallet, så handlade det om ett tillfälligt verk som blev förstört mitt under perioden, och då hade vi tyvärr inga möjligheter att laga verket innan utställningens slut. Det fanns helt enkelt inte tid. Men gäller det ett permanent verk så är det ju svårare. Det finns ju ett ansvar

” Jag kan tycka att det är en poäng att försöka inkludera alla dem som bor på en plats när man jobbar med att gestalta den.

för det publika rummet, kanske vill vi inte att människor ska må hur som helst över hur lång tid som helst. Men det är en debatt som pågår, och jag har inget klockrent svar på det. Jag kan tycka att det är en poäng att försöka inkludera alla dem som bor på en plats när man jobbar med att gestalta den. Det är bra om konstnärer är medvetna om de berättelser som finns på platsen och vad som betyder något för dem som kommer att vistas där.

Vad brukar parterna ha för syn på konstnärlig frihet?

– Det här handlar mycket om lärande. När man arbetar med offentlig konst är det bra att skapa så mycket dialog som möjligt, mellan konstnär och uppdragsgivare, i synnerhet i den privata sektorn. Då handlar inte det om att uppdragsgivaren ska tycka massa saker om konsten, utan att de ska förstå hur den konstnärliga processen ser ut, vad tillit till konstnärers kapacitet handlar om och varför man ska backa ibland och inte gå in och

VERK

STUDIO GIFTIG
An eye on society, 2022.

VERK

EBBA BOHLIN
Digitala drömmar,
Nacka strand,
2022.

VERK

MAJA SPASOVA
Question mark, 2022.

FOTO: ANDERS ROBERT

peta. Samtidigt som att det från konstnärens sida handlar om att förstå uppdragsgivarens kontext och vad det finns för utmaningar på just den här platsen. Det är ett ömsesidigt lärande.

– Begreppet konstnärlig frihet är inget vi använder. Det kanske vi borde göra mer, men för oss känns det så självklart. Det kan inte bara vara snällt och vackert alla gånger, det kan vara provocerande men ändå bidra till stadsbildens helhet, och det uppmuntrar och stödjer demokrati. Den sortens dialog förstår de flesta. Jag tycker det är viktigt att få med sig lärandet, att detta handlar om interaktioner mellan människor i olika yrkesgrupper.

Uppstår det någonsin problem i dialogerna mellan konstnär och uppdragsgivare och vad gör ni då?

– Det är klart att folk har jättemånga olika åsikter. Det kan uppstå debatter, men det är sällan något som inte går att lösa. Många uppdragsgivare säger ”vi har de här pengarna, gör vad ni vill med dem”. Men det kan också bli konflikter om vilket motiv eller vilken konstnär som ska göra gestaltningen. Jag brukar kommunicera att man måste låta konstnären göra sitt jobb. Det handlar inte om att låta konstnären göra vad hen vill, det är inte det jag säger. I det offentliga rummet så har uppdragsgivare ett ansvar. Jag tror det är superviktigt med en process som inkluderar olika perspektiv.

Tycker du att vilken konst som helst får eller bör ta plats i det offentliga rummet?

– Nej, det tycker jag inte. Inte permanent, offentlig konst. Men jag tycker att man ska ge utrymme att pröva all konst i det offentliga rummet, tillfälligt. Människor bli ju ofta rädda när de invaderas av något som ska vara där för evigt men som de själva inte valt. Ofta är det enklare att introducera ett konstverk tillfälligt, chansen att folk gillar det och att det får stå kvar är mycket större då. Pratar vi om yttrandefrihet så är det också bra att människor kan uttrycka sig kring konstverk, det är ju alla människors rätt att uttrycka sig.

Vilken konst tycker du inte ska ta plats i det offentliga rummet?

– Om man har ett konstverk som varje gång det sätts upp förstörs, gång efter gång, och detta verk finansieras med skattepengar, är det verkligen ett verk man bör ha kvar då? Jag tycker inte det. Vi hade ett sånt exempel, med en muralmålning, som vi i flera år försökte upprätthålla men till slut gick det inte. Folk ville helt enkelt inte ha den. Men jag tycker att det är viktigt att alla typer av konst kan få plats i staden. Konst behöver inte vara snäll, vacker och utsmyckande, den kan också vara provocerande, men då kan man ju pröva det i tillfällig form.

Nora Hagdahl

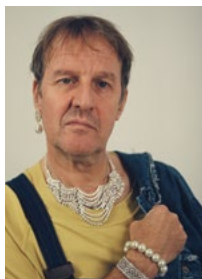
Konstituera nationalstaten

VAD Konungarikena Elgaland-Vargaland presenterar
Världsutställningen 2023

VAR Accelerator, Stockholms universitet

NÄR 11 mars-18 juni

FOTO: FRIDA VEGA SALOMONSSON

**Carl Michael
von Hausswolff**

På Accelerator i Stockholm presenterar Konungarikena Elgaland-Vargaland Världsutställningen 2023 fram till juni i år. Mikronationen Konungarikena Elgaland-Vargaland är ett pågående verk av konstnärerna Carl Michael von Hausswolff och Leif Elggren. Nationen grundades den 27 maj 1992 och har bland annat eget språk, flagga och ambassader som presenterats genom olika konsthändelser i utställningar världen över. KONSTNÄREN talar med Carl Michael von Hausswolff om utställningen och kring konstnärlig frihet i större perspektiv.

Berätta om utställningen Konungarikena Elgaland-Vargalands Världsutställning 2023 som nu visas på Accelerator i Stockholm!

– Jag och Leif Elggren blev tillfrågade av Accelerator om vi ville göra något kring vårt gemensamma projekt, och vi sa ja. Utställningen har arbetats fram tillsammans med Richard Julin och curatorerna på Accelerator, det har varit ett slags dialog. Elgaland-Vargaland är ju ett konstverk som kan innehålla vad som helst – det finns inga begränsningar, vilket är en extrem frihet. Eftersom vi redan har en ambassad i Stockholm började vi leka med idén om en världsutställning. Man vill ju vara lite omnipotent och ta för sig, så

Världsutställningen 2023 lät bra tyckte vi. Sen har vi arbetat utifrån det och försökt hitta vår värld.

Världsutställningar kan ju ofta se ut som ett slags ländernas kukmätartävlingar. Ska man tolka er utställning som något sånt?

– Världsutställningarna i Paris, Stockholm eller New York har alltid varit något slags skrythistorier; alla ska framhäva sin förträfflighet. I det här fallet är det inte så. Vi är inte intresserade av de världsutställningar som har varit, de är mest kommersiella jippon, tycker vi. En världsutställning för oss handlar om den värld, eller de världar, som vi lever i. Dödsriket och andra planeter är till exempel representerade här, och för oss har det handlat mycket om möten. I ett av rummet kan man se en film på en bro som finns i Frankrike men som gavs till Konungarikena Elgaland-Vargaland av en stad som heter Bagnols-sur-Cèze i närheten av Avignon. En bro som metafor och symbol är ju rätt slitet, men eftersom bron är vår så tyckte vi att vi hade rätt att använda oss av den symbolen. Bron kanske kan inge nåt slags hopp i en värld som är oerhört dystopisk.

Hur har samarbetet med Accelerator gått?

– Det har gått väldigt bra, de har varit väldigt

FOTO: JEAN BAPTISTE BÉRANGER (SAMTLIGA)

öppna. Alltid när man arbetar med människor som har ansvar för en publik så finns det ett slags spärr, att man inte kan göra vad som helst. Detta behöver inte vara en begränsning om man har en bra dialog med curatorerna, utan kan istället bli roligt. I det här fallet har dialogen med Accelerator, Richard och Therese [Kellner] gått väldigt bra. Leif och jag är väldigt intuitiva, när vi ses kan massa saker komma fram, så de har kunnat ha en översikt. Kanske har det blivit lite för plottrigt, och då har de bett oss att skala av. Då backar vi kanske hela vägen och vill bara ställa ut en enda liten vindruvskärna, och så går det sådär fram och tillbaka. De har inte kommit till oss och bett om specifika verk, det har varit mer att vi får göra vad vi vill, i dialog med dem. Som konstnär är ju det nästan roligast.

I detta nummer fokuserar vi på konstnärlig frihet. Hur stor är konstnärens frihet idag tycker du?

– Jag som konstnär är alltid totalt fri, inför mig själv, men det är innan jag har gjort verket, eller ställt ut det för den delen – då konfronteras man med saker som konstmarknad, media, curatorer. Så fort man ska ut med saker till andra människor så finns det exempelvis vissa curatorer som är extremt öppna, som säger ”gör vad du vill och ►

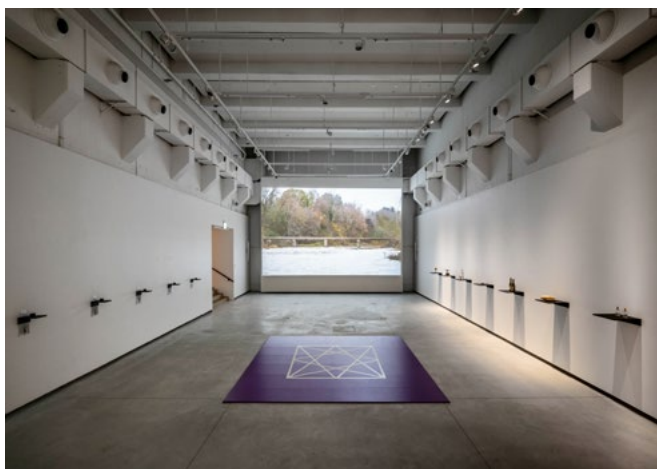
Konungarikena Elgaland-Vargaland presenterar Världsutställningen 2023 på Accelerator i Stockholm.

” Om man inte kommer från ett hem som är monetärt säkert är det extremt svårt för konstnärer att tänka fritt idag.

UTSTÄLLAREN **KONUNGARIKENA ELGALAND-VARGALAND**

FOTO: JEAN BAPTISTE BÉRANGER

Mitt i utställningen finns ett kvadratisk golv med symbolen för Elgaland-Vargalands hierarkiska diagram som är inskrivet i författningen.

Det finns ju även marknadsmässiga krav som kan påverka.

– Jag upplever att det var skillnad på 1980-talet och en bit in på 1990-talet, då det fanns något slags utrymme på gallerier för att experimentera och producera osäljbara verk. I slutet på 1960-talet och början på 1970-talet när jordkonstnärer eller konceptuella minimalister kom in på gallerierna gav galleristen Seth Siegelau dem alla ett slags lön, trots att han visste att verken inte gick att sälja, han förstod ju att det handlade om bra konst! Om konstnärerna sedan skulle få något sålt skulle de dela på pengarna 50/50. Det var en väldigt cool situation. Om man går in på ett galleri idag känns det som att den monetära situationen är viktigare, även om det kan vara en bra utställning. Galleristen måste sälja verken, vilket begränsar konstnärrens kreativitet.

jag kommer på vernissagen när du är klar”, och så finns det andra som har olika bromsklossar på konstnärrens kreativitet som är rent negativa. Det kan handla om att de har en moral som inte stämmer överens med konstnärrens, eller att de har en social position som inte tillåter konstnärer att göra vad som helst, för då kanske deras egna sociala eller professionella situation skulle äventyras. Den typen av curatorer är ju urtråkiga.

SOMMARENS **HETA** UTSTÄLLNINGAR

Havsresan – ett magiskt familjeäventyr

Upptäck en färgsprakande undervattensvärld fylld med konst och historia, hemligheter och verkliga berättelser. Visas till och med 24 september.

Korsettkriget – en kamp om kvinnlighetens former vid förra sekelskiftet

Vad är vi villiga att göra för att forma våra kroppar efter moden och ideal?
10 juni 2023–7 januari 2024.

Jorden runt på 80 souvenirer

En destinationsutställning med resminnen, berättelser och anekdoter från hela världen. Vackert, märkligt och knasigt på samma gång.
Visas 28 juni–1 oktober.

På dunkerskulturhus.se hittar du hela sommarens program och även det där lilla oväntade.

PÅ **DUNKERSKULTURHUS**

Upplever du att konstnärer är mer eller mindre fria idag än när du började arbeta som konstnär?

– Ja, jag upplever att konstnärer är mindre fria idag. Om man inte kommer från ett hem som är monetärt säkert är det extremt svårt för konstnärer att tänka fritt idag. Man måste hela tiden grubbla över inkomst, hyror och banklån och försöka sälja den konst man gör, eller välja att flytta till en plats på jorden som inte är så dyr. På 1980-talet kunde man bo på Söder i Stockholm, eller i Haga i Göteborg, man kunde ockupera en lägenhet. Nuförtiden känns det väldigt tufft för konstnärer att kunna klara sig och därmed experimentera mer med sitt konstnärskap. Detta betyder att konsten blir mer konventionell, och jag tycker att konsten idag är mer konservativ än förr, det kan irritera mig. Jag har inget emot måleri, men jag har något emot om måleriet tar över hela det konstnärliga uttrycket.

Sen har vi det här med moralism och etik i kulturen.

– Ända sedan slutet av 1980-talet, i och med aids-pandemin och de tabun som skapades kring sex då, har en sorts antisexuell mentalitet fått

fäste, kulturen har nästan blivit puristisk och skenhelig. Trots att man idag på nätet kan se nästan vilka sexuella bilder som helst är konst och kultur nästan viktoriansk. Man får inte visa sitt kön och allt är ungefär som att sex inte finns. Det är till exempel idag väldigt svårt att visa bilder av Joel Peter Witkin som har med sex, död och våld att göra. Man behöver idag vara väldigt betänksam. Konstnärer är fortfarande fria i tanken, men ska man ut på fältet, in på gallerier och museer så vet man idag att man kan råka ut för en sedlighetspolis. Sen har ju varje människa sin egen moral och etik, och det vill man ju ha, som gör att man kan göra vissa saker och inte andra. När jag curaterade biennalen i Göteborg för några år sedan var jag intresserad av frågan om det fanns onda konstnärer. Får man mörda någon i konstens namn? Det tycker inte jag i alla fall. Det finns helt enkelt vissa saker som man som konstnär inte gör.

Nora Hagdahl

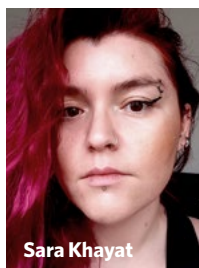

**10% rabatt till medlemmar i
Konstnärernas Riksorganisation**
Läs mer på www.konstnarernas.se/rabatt-kro

Konstnärshandel sedan 1962 på Fiskargatan 1 vid Mosebacke torg i Stockholm.
Handla online på www.konstnarernas.se eller besök vår mysiga butik.

”Rädslan är inneboende i alla konstnärer som kritiserar regimen”

Sara Khayat

Numrets omslagskonstnär är Sara Khayat, verksam som grafisk designer, illustratör och bildkonstnär med bas i Damaskus och djupt engagerad i revolutionen i Syrien. Hon har nyligen hamnat i Gävle via Turkiet, genom fristadsorganisationen ICORN (Fristäder för författare och kulturpersonligheter), där hon fortsätter att utforska ämnen som kvinnoförtryck, hbtqi-frågor och mänskliga rättigheter.

Du är i Sverige som en del av fristadsprogrammet ICORN, hur har ditt liv som konstnär och aktivist sett ut sedan du flydde Syrien 2015?

– Livet i Turkiet, dit jag kom, var inte lätt för syrier, och för mig som syrisk feminist och queerkonstnär var det väldigt svårt och vanskligt. Det fanns en ständig rädsla och oro kring de tematiser jag fokuserade på i min konst. Konsten där begränsas starkt av censur, och det finns många tabubelagda ämnen som konstnärer inte alls kan beröra. Det är förbjudet i Turkiet på samma sätt som det var i Syrien. Rädslan är inneboende i alla konstnärer som kritiserar regimen och gör upprop för frihet. Som konstnär måste du hålla

tyst, särskilt om du är syrier, annars riskerar du att hamna i norra Idlib i Syrien. Faktum är att jag aldrig kände mig trygg där och för mig begränsar rädslan kreativiteten.

Vad gör du i Gävle och hur känns det att arbeta där som konstnär och formgivare?

– Jag är i första hand feministisk konstnär och är alltid noga med att presentera mig själv under detta paraply. Jag skapar konst och bilder utifrån kvinnofrågor i mitt land och Turkiet, och det fortsätter jag att göra i Sverige. Jag är dessutom queer och behandlar frågor om sexuell frihet och könsfrågor i mina verk. Just nu försöker jag hitta nya vägar för att utvecklas genom att läsa om svensk konst och se utställningar och verk här i Sverige. Jag försöker också engagera mig i den lokala konstnärsscenen här som en del av detta, och just nu känner jag mig trygg och hemmastadd här i Gävle.

Hur ser du på konstlivet i Sverige och Europa när det gäller konstnärlig frihet och mänskliga rättigheter?

– Verkligheten för konstnärer skiljer sig väldigt mycket här från den i Syrien och Turkiet. Det finns tabun som konstnärer kanske inte närmar sig där, som att kritisera polisen, sexuell frihet, abort, kvinnovåld och mord och många andra frågor som ifrågasätter det diktatoriska och patriarkala systemet. I Sverige råder stor frihet för konstnärer att uttrycka vad de vill och vara kritiska utan censur från myndigheterna, men samtidigt finns överallt restriktioner av annat slag, kopplat till extremister och rasister. Det kan ta sig uttryck exempelvis på sociala medier där konstnärer som kritiserar status quo inte alltid välkomnas med öppna armar.

Robert Stasinski

ICORN, (International Cities of Refuge Network)

Medlemsorganisation för städer och regioner som arbetar för yttrandefrihet. Varje medlem blir en fristad som ger temporärt skydd under en period på vanligtvis två år åt en hotad konstnär, författare, journalist, bloggare, osv. Fristadsprogrammet skiljer sig från andra konstnärliga residensprogram genom att det viktigaste kriteriet inte är konstnärliga meriter utan behovet av skydd. Som medlem i ICORN förbinder sig fristaden till att stå för fristadskonstnärens bostad och att dela ut ett stipendium till konstnären under perioden. I Sverige finns idag 22 städer och regioner som tar emot fristadskonstnärer.

” Just nu försöker jag hitta nya vägar för att utvecklas genom att läsa om svensk konst.

Se mer av Sara Khayats verk på Instagram: @sarakhayatart

”Idag vill man gärna legitimera konsten genom att göra den samhällsnyttig”

Mårten Arndtzen är konstkritiker, journalist och författare till boken *Konsten är vi* (2022), som tar sig an frågan vad konstvärlden ska göra av obekvämt konst, med det kontroversiella verket Profeten M. som rondellhund av Lars Vilks, som utgångspunkt. Mårten Arndtzen är förutom detta medarbetare på Sveriges Radios kulturredaktion sedan 1995 där han ofta analyserar tendenser i konsten. KONSTNÄREN talade med honom om konstnärlig frihet och hans bild av konstvärlden som alltmer politiskt dogmatisk.

Vad är konstnärlig frihet enligt dig?

– Engelskans ”artistic freedom” handlar om att ta sig friheter gentemot en förlaga. I samtiden har det dock kommit att handla mycket om en frihet från beroenden och pålagor från den som finansierar konsten, något vi kan se i debatten om armlängds avstånd. Utgår man från det institutionella konstbegreppet, som menar att konsten definieras socialt, innebär konstnärlig frihet att det är högt i tak, att man har hög tolerans för avvikare.

Hur ser du på läget för konstnärliga friheten idag?

– Utifrån den första definitionen är den konstnärliga friheten stor. Vi har stor förståelse och acceptans för att konstnärer eller författare berättar historier på ett sätt som de upplever känns meningsfullt, även om det inte är helt sanningsenligt. När det gäller frågan om frihet från beroenden är det inte lika bra, något den statliga utredningen *Så fri är konsten* bekräftade. Där emot förs det mycket diskussion om detta, vilket jag tror är bra och nödvändigt för att man ska göra något åt det. Det verkar vara en fråga många bryr sig om. Pratar man om den konstnärliga friheten utifrån det institutionella konstbegreppet skulle jag säga att läget är ganska dåligt. Det är låg tole-

rans för avvikare och andra perspektiv än dem som anses viktiga idag om man jämför med hur det har sett ut under de senaste 30 åren.

Du har ju arbetat som konstkritiker och journalist under dessa 30 år, hur upplever du att attityder kring den konstnärliga friheten har förändrats under den här tiden?

– Jag upplever verkligen att det har förändrats, och det är framför allt det jag skriver om i min bok *Konsten är vi*. Utvecklingen har gått, och går fortfarande, åt fel håll. Under 1990-talet var konsten mindre politiserad. Den identitetspolitiska strömningen började i USA under det tidiga 1990-talet, så dessa perspektiv fanns såklart, men de dominerade inte på samma sätt som de gör idag. Under 1990-talet höll man på med mode och konst, och en estetik som var i svang då – heroin chic – vore helt otänkbar idag, för att den är så politiskt inkorrekt ur ett feministiskt perspektiv. Man kan ju tycka vad man vill om heroin chic, men det kan ses som ett exempel på hur landskapet var friare då. Det var anledningen till att jag ändrade åsikt om Lars Vilks rondellhund, jag insåg att han med den satte fingret på något viktigt och en utveckling i konsten som behöver diskuteras. Det har idag blivit väldigt viktigt att tänka och bete sig rätt som konstnär.

Och kanske också att i sitt uttryck visa uttryck för en viss moral?

– Sonia Hedstrand skrev i en artikel i *Dagens Nyheter* om godhetsimperativet som jag tyckte var väldigt träffande. Hon upplevde att man har en skyldighet, i varierande grad beroende på vilket privilegium man anses besitta, att verka för vissa goda målsättningar med sin konst. Det är i sig inte ett stort problem, att konsten vill förändra världen och göra den till en bättre plats

FOTO: MIKAEL LUNDBLAD

är inte nödvändigtvis negativt. Däremot är det negativt när det uppstår ett slags grupptänkande, där det råder en sorts konsensus om vad som är bra och dåligt. Ett exempel är när man tog ner *Scène d'amour* av Louzla Darabi på Världskulturmuseet 2005 då man ansåg att målningen kränkte en utsatt och marginaliserad grupp. Darabi var själv muslim men museet tog ställning för en mer konservativ tolkning av islam då man ansåg att dess företrädare representerade muslimer som kollektiv. Lars Vilks rondellhund blev omöjlig av samma skäl – i kombination med skräcken för den utsatta minoritetens våldskapital.

Det verkar finnas en underliggande idé om att konsten bör vara världsförbättrande, som finner sitt existensberättigande i att den är god och moralisk. Även många kritiker verkar idag bedöma utställningar efter om de representerar "goda" eller "onda" värden, har konsten förlorat sitt egenvärde?

– Idag vill man gärna legitimera konsten genom att göra den samhällsnyttig. Det är inte politiker som vill göra detta, tvärtom är politikerna väldigt ivriga att framhålla konstens egenvärden och frihet. Behovet av att legitimera sig och framställa sig som viktig, nödvändig och god verkar komma från konstlivet självt.

” Man kan ju tycka vad man vill om heroin chic, men det kan ses som ett exempel på hur landskapet var friare då.

Var tror du detta beror på?

– Allt detta sker i skuggan av det så kallade kulturkriget. Jag tror att många upplever en rädsla för det som händer politiskt. Många upplever ett starkt hot från högerpopulismen. Det finns en radikalisering politiskt inifrån konstlivet som kommer från det intellektuella livet, universiteten och teoribildningen där frågor om makt, antirasism och feminism har blivit väldigt viktiga. Dessa har såklart alltid funnits, konsten har alltid varit vänster, men idag finns det en dogmatism kring det här som närmar sig den bild jag har av hur det var på 70-talet. Det finns ett tänkande kring de här frågorna som jag uppfattar som fantasilöst och endimensionellt.

Varför tror du då det är viktigt för konstlivet att bibehålla denna konsensus? Varför söker så många konstnärer vara politiskt progressiva till den grad att det kanske hämmar den konstnärliga friheten?

– Konstlivet är ingen separat ö, det är indraget i kulturkriget. Vad som sen blir hämmande för konstens frihet är att man så tydligt valt sida, det

”*Rondellhunden hade aldrig blivit så stor eller upplevts som så farlig utan internet.*”

sänker taket för vad man kan tänka och göra. Det är klart att det görs konst som inte är plakatpolitisk eller politisk överhuvudtaget, men den konsten ser man kanske framför allt på de kommersiella gallerierna och inte på institutionerna.

Hur har internet och sociala medier påverkat den konstnärliga friheten? Idag uppstår ju lätt drev för att "konsten ska bort" exempelvis i Facebookgrupper och i kommentarsfält.

– O ja. Det är en väldigt viktig delförklaring till det här läget. Rondellhunden hade aldrig blivit så stor eller upplevts som så farlig utan internet. Är det bra eller dåligt? Både och, skulle jag säga. Å ena sidan är det positivt att en bild, ett konst-

EYES AS BIG AS PLATES

UTSTÄLLNING I ENGELSKA MAGASINET OCH VISNINGAR AV TILFLYKTSPAVILJONGEN

Öppetider sommaren 2023: TIS-SÖN kl 11-16

Engelska Magasinet, Glasbruksvägen 42, 612 71 Rejmyre

Rejmyre Art LAB
CENTER FOR PERIPHERAL STUDIES

verk, kan uppfattas som ett så pass stort hot för organisationer som IS eller länder som Iran att man sätter upp konstnärer på dödslistor. På det sättet är internet viktigt för yttrandefriheten och gör konsten till en kraft i en verklig konflikt. Å andra sidan blir institutionerna väldigt sårbara. Det går blixtnabbt att trumma ihop en indignerad pöbel som sätter agendan där institutionerna ofta böjer sig som grässtrån i vinden. Det finns föreställningar om vad museer ska representera, de ska vara moraliskt och politiskt föredömliga platser.

Och i det samhället "ska" konstnären vara god och kan knappast vara degenererad, avvikande och galen, till exempel?

– Den kan inte ens misstänkas att behandla minoriteter illa eller vara sexistisk. Det har uppstått ett krav på konsten och institutionernas oförvitlighet, vilket jag tror är väldigt hämmande för den konstnärliga friheten.

Själv har jag tänkt mycket på att det idag inte längre verkar finnas, kanske som en konsekvens

av internet, ett helt perifert konstliv, som ett galleri med bara 40 besökare där det kunde göras andra typer av experiment. Eftersom allt hela tiden samtidigt existerar online, och väldigt lite sker i det fördolda, ställer det höga krav på konsten. Den kanske har svårare att vara komplex och prövande, med tvetydig moral eller frågor som kanske handlar om att kritisera det egna narrativet.

– Ja, allt är totalt synligt hela tiden. Risken att bli missförstådd är väldigt hög på sociala medier. Jag är rädd att människor som växer upp med det här som ett slags andra natur, som en utgångspunkt, tyvärr kommer att tänka på ett annat sätt i sitt skapande. Man måste hela tiden ta hänsyn till allt och alla.

Nora Hagdahl

Sedan introduktionen av AI-verktyg som Chat-GPT, Midjourney, Dall-E, Google Bard och Replika det senaste året, har konstvärlden kastats in i en diskussion om hur konstnärers och konstinstitutioners verksamhet kommer att förändras. KONSTNÄREN kommer därför återkommande bevaka området utifrån AI-teknikens implikationer för konsten och konstnärerna. Redaktör: Robert Stasinski

AI, AI

miljoner per månad.
Antal hemsidesbesök för
bildgeneratorn Midjourney.

AI-bilder saknar skydd

De bilder som skapats med hjälp av det generativa AI-verktyget Midjourney av den New York-baserade konstnären och AI-konsulten **Kris Kashtanova** för sin serieroman borde inte ha beviljats upphovsrättskydd, har myndigheten US Copyright Office meddelat i maj 2023. Författaren till *Zarya of the Dawn*, anses enligt samma uttalande vara upphovsrättslig ägare till de delar av boken som han skrivit men inte för bilderna producerade med Midjourney. Beslutet är ett av de första i USA kring upphovsrättsligt skydd för AI-genererade verk. Copyright Office uppgav att man åter kommer att registrera copyright för boken *Zarya of the Dawn*, men utan de icke-upphovsrättskyddade bilderna.

Storm mot AI-Vermeer

Våren 2023 öppnades världens hittills största utställning med nederländska målaren **Johannes Vermeer** (1632-1675) på Rijksmuseum, men i hypen runt Vermeers populära och stillsamma måleri är det istället en samtida AI-konstnär som hamnat i blåsväder. Verket *A Girl With Glowing Earrings* av Berlinkonstnären **Julian van Dieken**, skickades in som en del av ett open call för att skapa nya versioner av Vermeers mest berömda målning *Flicka med pärlörhänge* (1665).

De 170 vinnande bidragen har visats på det statliga museet Mauritshuis i en digital ram. Bilden som skapat debatt är gjord med verktygen Midjourney och Photoshop, enligt Julian van Dieken som i sociala medier kallats "AI-bedragare" och hans verk för en "skam" och "förolämpning". Museet menade i sin tur i tidningen *De Volkskrant* att de som ansvariga inte övervägt de etiska implikationerna av att inkludera ett AI-konstverk.

Läs KONSTNÄRENS
temanummer om AI. Skanna
QR-koden eller besök
www.kro.se/konstnaren

Chat-GPT som pressansvarig

Den amerikanska konstnären **Alex Israel** omfamnar i sin senaste utställning Chat-GPT och AI på ett något oväntat sätt. Israels nya utställning *Fins* på Gagosian Gallery i Rom, beskrivs i pressmeddelandet som en "samling gigantiska, surfbrädeskulpturer utformade med noggrann detaljrikedom, som resulterat i en samling verk som är både lekfulla och slående vackra", med det lilla tillägget att pressmeddelandet är "genererat av Chat-GPT".

Konstnären Alex Israel vill själv använda AI-verktyget för att även svara på frågor av en reporter i Artnet:

"Tja, att skicka ut ett pressmeddelande genererat av AI är en kommentar till den roll som tekniken spelar i vårt dagliga liv. AI är inte längre bara ett verktyg som vi använder för att utföra vissa uppgifter, utan det har blivit en integrerad del av våra liv. På många sätt har AI blivit ett medium i sig. Genom att använda AI för att generera pressmeddelandet kommenterar jag skärningspunkten mellan teknik, konst och media."

100 000 000

Chat-GPT passerade hundramiljonersstrecket för antal användare i januari 2023, två månader efter lansering, och är därmed världens snabbast växande app genom tiderna.

FLYKTPUNKTER: ATT VIKA VYN

12.05.23–10.09.23

www.konstmuseetnorr.se

IIDA JONSSON & SSI SAARINEN
KONSTMUSEET I NORR

Stadshusetorget 1, 981 30 Kiruna

KONSTMUSEET I NORR

Organiserad frihet

Konstens omtvistade avstånd till makten

En av samtidens mest kontroversiella kulturfrågor rör den om
maktens påverkan på kulturskaparnas innehåll och uttryck.
Karolina Modig frågar konstnärer, politiker och myndighetschefer
hur den konstnärliga friheten kan skyddas.

TEXT: KAROLINA MODIG ILLUSTRATION: IDA BROGREN

HUR LÅNGT ÄR ett snöre? Hur lång är en arm? Enligt militära termer, varifrån begreppet "arm-längds avstånd" härstammar, är "armlängds lucka" ett mått mellan personer vid inrättning i led – man sträcker fram sin hand och rättar in sig så att luckan till framförvarande blir just en arm-längd. Sedan andra världskrigets slut har begreppet även använts inom kulturen, men ett exakt mått på hur lång en arm är har aldrig definierats.

Under och inför andra världskriget fanns det nazister, fascister och kommunister som förbjöd ifrågasättande, kontroversiell och provokativ konstutövning och som la stora resurser på att upphöja den egna estetiska maktordningen.

Ideologiskt handlade det om att få befolkningen att stödja en viss världsbild och människosyn genom kultur. Ett synsätt som hade vuxit fram över tid, men som inte präglat historien på något framträdande sätt. Redan på 1700-talet framförde filosofer idéer om maktdelning i meningen att skilja mellan exempelvis lagstiftande (parlament), dömande (rättsväsende) och verkställande (regering) makt. Under 1930-talet stöttades dock krigstidens kontrollerade hållning ganska så entusiastiskt av politikens inflytande och ingripande i exempelvis bedömning och prioritering av olika konstnärliga uttryck och verksamheter. I Tyskland anordnas utställningar för att väcka misstro mot ►

”entartete kunst” (degenererad/urartad konst), alltså konst som inte var godkänd av makten. I Sverige infördes importförbud för ”dålig” konst, och genom organ som Konstnärernas Riksorganisation och Statens konstråd upphöjdes ett antal konstnärer av den politiska överheten till att ha tolkningsföreträde och makt över vilka av deras kollegor som skulle få stipendier och offentliga uppdrag.

FÖR ATT BIDRA till ett system där staten skulle kunna stödja kulturen utan att den kidnappades i propagandasyfte formulerade den brittiske nationalekonomen John Maynard Keynes en princip om armlängds avstånd efter andra världskrigets slut. Modellen användes redan i förhållandet mellan staten och BBC och public service, och Keynes – som efter krigsslutet 1946 blev den första ordföranden för brittiska Arts Council – överförde den

även till de övriga kulturinstitutionerna. Keynes idé var att politiker ska besluta om anslagen men inte över det konstnärliga innehållet. Arts Council England fördelade pengar från regeringen vidare till kulturen, men enligt Roger Blomgren, professor och föreståndare för Centrum för kulturpolitisk forskning på Högskolan i Borås, undkom inte det sakkunniga rådet kritik. ”London premierades, nepotism uppstod och pengarna gick bara till överklassens kulturella nöjen”, säger han i en intervju med *Dagens Nyheter* (4 april 2023).

Keynes princip sprids snart ändå över Europa och etablerade sig som en vedertagen hållning. Principen att politiker får bestämma över kulturens anslag men inte över det konstnärliga innehållet låter enkelt, men i och med att begreppet saknar en fast definition, utan är en princip som vuxit fram genom konsensus, leder tolkningen av innebörden till återkommande politiska oenig-

heter, uppenbar styrning och förslag som skulle kunna leda till rena lagbrott.

På 1970-talet lanserades vad som brukar kallas för den moderna kulturpolitiken. Ämbetsmannen Roland Pålsson – bland annat chef för kulturavdelningen på Utbildningsdepartementet 1963 och ordförande för Svenska filminstitutet och

Dramaten – var en av nyckelpersonerna bakom den nya kulturpolitik som riksdagen fastslog 1974. Han skrev i sin bok *Det möjliga samhället*, 1967, att ”all erfarenhet visar att försök till innehållslig påverkan och styrning av det konstnärliga och intellektuella livets inriktning inte bara är dömda att misslyckas utan också leder till olycka för samhället och mänsklig förnedring”. Som del i den nya kulturpolitiska inriktningen inrättades bland annat myndigheterna Kulturrådet 1974 och Konstnärsnämnden 1976.

Mika Romanus är sedan augusti 2022 direktör för Konstnärsnämnden. Hon förklarar att nämndens styrelse idag delegerar beslut om stipendier och bidrag till externa beslutandegrupper för att säkra att alla ansökningar får en likvärdig och sakkunnig bedömning:

– Ledamöterna i beslutandegrupperna utses av styrelsen för en period om tre år, med möjlighet till tre års förlängning. De är yrkesverksamma konstnärer eller personer som arbetar professionellt med konst och kultur. Ledamöternas uppdrag är att bedöma och fatta beslut om ansökningar utifrån de villkor och bedömningskriterier som ställs i Konstnärsnämndens bidragsfördordningar, säger hon.

PRINCIPEN OM ARMLÄNGDS avstånd formulerades tydligt i en svensk kontext för första gången i utredningen till Kultursamverkansmodellen (tidigare kallad Koffertmodellen), som infördes i början av 2010-talet. Innan dess var det framför allt begreppet ”konstnärlig frihet” som användes för att beskriva en liknande innebörd, vilket skedde för första gången i en kulturpolitisk proposition från 1974. Kultursamverkansmodellen innebär i korthet att Kulturrådet ger pengar till regioner och kommuner som i sin tur fördelar dem vidare lokalt. De konstnärliga bedömningarna lämnas åt ”ämnesexperter”.

Mats Granér, direktör på Myndigheten för kulturanalys, menar att principen om armlängds avstånd kan förstås både som ett förhållningssätt och ett organisationssätt i syfte att skapa förutsätt-

”Det organisatoriska skyddet handlar om att lyfta bort beslutsamt från politiken och byråkratin när det gäller frågor som handlar om konstnärligt innehåll.”

Mats Granér, direktör för Myndigheten för kulturanalys.

ningar för konstnärlig frihet när offentliga medel fördelas till konst och kultur.

– Idag förstås principen delvis som en tanke om en allmän avhållsamhet från politikens och byråkraterns sida när det gäller att ha synpunkter och ställa krav på konstnärligt innehåll. Principens ursprung handlar dock mycket om att det ska finnas ett organisatoriskt skydd som förhindrar, eller försvårar, politisk styrning av konstens och kulturens innehåll. Det organisatoriska skyddet handlar om att lyfta bort beslutsamt från politiken och byråkratin när det gäller frågor som handlar om konstnärligt innehåll.

I SVENSK LAGTEXT förekommer uttrycket först 2017 i den då nya museilagen, i formuleringen ”museihuvudmännen [staten, kommunerna och regionerna] ska säkerställa att museer inom det allmänna museiväsendet har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll”. Det var Miljöpartiet och dåvarande kulturminister Alice Bah Kuhnke som införde museilagen, och samma parti som under Kuhnkes efterträdare Amanda Lind gav Myndigheten för kulturanalys uppdraget att utreda konstens frihet och armlängds avstånd. Resultatet blev rapporten *Så fri är konsten* (2021), där det framkom att vissa identitetspolitiska riktlinjer som införts under Bah Kuhnkes mandatperiod för exempelvis bidragsansökningar riskerade att påverka den konstnärliga friheten negativt.

I rapporten framkom också att armlängds avstånd-principen är svårare att efterleva på kommunal och regional nivå än på statlig. Rapporten fastslår dock samtidigt att principen ►

om armlängds avstånd inte är möjlig att tillämpa fullt ut på regional och kommunal nivå, just i och med att det organisatoriska skydd som Mats Granér nämner saknas. Inte heller behovet av att styra kulturpolitiken i syfte att skapa förutsättningar för breddad delaktighet, professionellt utövande av både kvinnor och män, kultur i hela landet eller utövande inom olika genrer ifrågasätts: ”Däremot bör denna styrning utformas så att negativ påverkan på den konstnärliga friheten undviks.”

UTÖVER DE UTPEKADE problematiska formuleringarna från bidragsgivande myndigheter som nämns i rapporten har varningsflaggor även lyfts gällande ansökningsförfarandet för kulturbidrag, som blivit alltmer insnärjt i krav på mätbarhet och detaljerad målbeskrivning. Detta skrev Gunilla Kilstrand, kulturjournalist och tidigare ordförande för Konstnärsnämnden, om i *Kvartal* 2020. Hon tog avstamp i studien *Som ni vill ha det* av de norska forskarna Sigrid Røyseng, Donatella de Paoli och Grete Wennes, som undersökt hur kommunikationen mellan fem institutionsteatrar och anslagsgivande myndigheter och departement utvecklats från 1990 till 2010. Kraven på mätbarhet och mål visade sig gradvis ha tagit över konstnärliga visioner, och kulturutövarna hade börjat formulera sig alltmer likriktat. Kilstrand menar att det i Sverige under samma period dels införts ökade krav på siffror och mätbara mål, dels ett kontrollbehov från identitetspolitiken. ”Fixeringen vid siffror har gjort det förrädiskt lätt att begära in politiskt färgade pseudokvantiteter i redovisningarna. (Ja, vilket kön har egentligen chauffören?) [...] Det här är ett system som inte på minsta vis uppmuntrar till tankearbete utanför ramarna. Konstnärliga experiment riskerar att bli kostsamma. Kontrollen motverkar alltså den konstnärliga mångfalden.”

Någon som också har uppmärksammat tendenser från både höger och vänster att vilja styra kulturen är konstnären Erik Krikortz:

– Äldre konstverk får varningsetiketter, och projektmedel ska gå till konst som uppfyller vissa ideologiska kriterier, framhåller han.

– Samma problem finns inom akademien, där forskningen och tillsättningen av tjänster alltmer styrs av snäva ideologiska mallar och påbud. I sådana miljöer trivs och frodas trångsynta personer som sätter ideologin främst. Följden blir ett alltmer intolerant och räddhåget samhälle där tankens och konstens frihet inskränks och de konstnärliga och intellektuella framstegen till stor del uteblir, menar han.

EFTER ATT IDENTITETSPOLITIK och målstyrning diskuterats flitigt under några år kretsar debatten nu främst kring utspel från den yttersta högerkanten. I återkommande påbud från sverigedemokratiska politiker har frågan om armlängds avstånd aktualiserats, flera gånger just i relation till regional och kommunal verksamhet. I september 2019 föreslog den då SD-ledda kommunen Sölvesborg ett totalstopp för inköp av vad de kallade ”utmanande samtidskonst” till förmån för ”klassisk och tidlös” offentlig konst – ett förslag som också röstades igenom i kommunfullmäktige. Socialdemokraternas kulturpolitiska talesperson Lawen Redar lyfter ytterligare händelser, när vi får kontakt via mejl:

– I Trelleborg, Malmö och Kalmar krävde Sverigedemokraternas företrädare så sent som denna höst att normkritiska sagostunder skulle stoppas. I Malmö fick den slutligen genomföras med vakter och omfattande säkerhetsskydd. Museichefen på Gävle länsmuseum har fått utstå uppläxning från lokala sverigedemokrater som menar att det ska vara ”fritt fram för politikerna att styra innehållet på institutionerna” och att ”museets ytor i mindre

”För mig som kulturpolitiker är det viktigt att hantera frågan med respekt och försiktighet. Dock kan jag inte låta mina politiska motståndare sätta ramarna för debatten.”

Alexander Christiansson, kulturpolitisk talesperson (SD).

grad ska användas till samtidskonst". Efter den senaste partiledardebatten har tonaliteten mot normkritiska sagostunder väsentligen höjts och många kulturarbetare samt förvaltnings- och bibliotekschefer har fått motta direkta hot, förklarar Redar.

SVERIGEDEMOKRATERNAS kulturpolitiska talesperson Alexander Christiansson menar å sin sida att armlängds avstånd är en hörnsten i partiets syn på yttrandefrihet. "I ett fritt och demokratiskt samhälle som Sverige är det avgörande att politiker och myndigheter inte lägger sig i konstnärers och kulturskapares verk."

– Den viktigaste frågan gällande armlängds avstånd är att frigöra den offentliga kulturen från politisk styrning. Detta kan uppnås genom att ta bort ideologiska mål från styrdokument som styr den offentliga kulturen. Det har varit en metod för vissa politiker att använda den offentligt finansierade kulturen för att främja sin egen

politiska agenda, menar Alexander Christiansson.

Han kommenterar även de senaste månadernas händelser:

– Sverige är en representativ demokrati, vilket innebär att medborgarna väljer företrädare som ska bevaka deras intressen. Väljarna förväntar sig att de politiker de valt förvaltar deras skattepengar på ett ändamålsenligt sätt. För att göra det måste politiker ha inflytande över hur dessa medel används. Detta har alltid varit fallet och kommer alltid att vara så, oavsett om det sker genom att följa de politiska målen eller genom att tillsätta tjänstemän som delar en viss ideologisk inriktning.

Christiansson påpekar att principen inte är definierad i dagsläget och nämner även den pågående utredningen om kultursamverkansmodellen, ledd av Mats Svegfors, som bland annat ska föreslå hur roller, ansvar och samverkan inom modellen kan utvecklas och förtydligas.

– Svegfors överväger utifrån utredningen att införa en ansvarig utgivare för kultur. Det skulle innebära att en kommun eller region måste säkerställa att principen om armlängds avstånd upprätthålls. Det ska bli intressant att se vilka slutsatser utredningen kommer fram till. För mig som kulturpolitiker är det viktigt att hantera frågan med respekt och försiktighet. Dock kan jag inte låta mina politiska motståndare sätta ramarna för debatten.

Kulturminister Parisa Liljestrand (M) har i flera intervjuer blivit tillfrågad om hur hon ser

”Politiken kan prioritera sin kulturpolitik, men det är inte detsamma som att lägga sig i det kulturella innehållet.”

Lawen Redar, riksdagsledamot (S).

på Sverigedemokraternas utspel. Hon har bland annat sagt att hon ställer sig frågande till Sverigedemokraternas upptagenhet kring dragqueens, samt att ”vi inom politiken måste stå upp för den konstnärliga friheten”. Lawen Redar efterfrågar dock tydligare åtgärder från Liljestrands håll.

– Att som SD:s kulturpolitiska talesperson hävda att politiker både kan upprätthålla armlängds avstånd och samtidigt stoppa kulturella verksamheter är direkt felaktigt. Politiken kan prioritera sin kulturpolitik, men det är inte detsamma som att lägga sig i det kulturella innehållet. Kulturminister Parisa Liljestrand menar att ”hon är kompromisslös i fråga om konstens frihet” samtidigt som hennes inlägg i debatten ekar tomt på åtgärder, menar Lawen Redar.

KONSTNÄREN BIM ERIKSSON var en av åtta konstnärer som ställde ut verk under samlingsnamnet *Förbjuden konst* i en protestaktion i Sölvesborg 2019, efter förslaget att stoppa inköp av ”utmanande samtidskonst”. Hon upplever att det – trots att politiker och beslutsfattare tycks överens om att armlängds avstånd innebär att man ska vidta de åtgärder som krävs för att konsten ska få vara fri och värna dess oberoende – ibland verkar vara luddigt hur principen ska praktiseras.

– Riskerna som jag ser, som vi har sett prov på runtom i landet, är att principen bara fungerar om styrande beslutsfattare vill att den ska fungera. Därför blir även den mest väletablerade principen skör, menar hon.

– Så länge det inte finns något som reglerar vad armlängds avstånd betyder och vad som händer om man överträder principen ligger dess existens enbart i händerna på välvilliga politiker. Och med auktoritära och antidemokratiska krafter inom det beslutande systemet så kan vi inte längre luta oss mot dem.

2021 frågade Riksförbundet Sveriges Museer ett

antal museichefer runt om i landet hur museilagen fungerar i praktiken. Rapporten vittnar om både övertramp och okunskap gällande betydelsen av principen, inklusive påverkan eller försök till påverkan från huvudmän, främst i regioner och kommuner. Även DIK – ett svenskt fackförbund som organiserar akademiker inom kultur- och kommunikationsbranschen – visade i en rapport från december 2022 att det blir allt vanligare att politiker lägger sig i verksamhet inom bibliotek och kultur, och föga förvånande är problemen störst på kommunal nivå.

Johanna Gustafsson Furst är konstnär och har undervisat inom konst i tjugo år. Hon frågar ofta sina studenter hur de första gången kom i kontakt med konsten.

– Många svarar att det var genom besök på ett museum med skolan. De minns ett verk som gjorde att något krängde till och de förstod att saker kunde vara på ett annat sätt. Det är alltid avancerade verk som skulle kunna kallas svår konst som de minns. Vikten av klok och erfaren personal på museum som både har mod och kunskap att visa riktigt bra och komplex konst är alltså avgörande. Att strypa komplexitet och risk i vad som visas på museum är ett effektivt sätt att släcka ner utvecklingen av tankekapacitet och emotionell förmåga.

Bristen på definition av begreppet armlängds avstånd skapar snart 80 år efter etableringen alltså ännu stormiga politiska diskussioner och oro i kulturskaparled.

– Det som främst garanterar den demokratiska kultursynen och den förvaltningsmässiga styrningen är självständiga, oberoende och opartiska tjänstemän. Därför måste det till åtgärder som stärker de offentliganställda tjänstemännens arbetssituation, inte minst när dessa drabbas av politikernas gränsförskjutningar, säger Lawen Redar.

FÖR ATT STÄRKA principen om armlängds avstånd presenterar *Så fri är konsten* ett antal rekommendationer, men ännu finns svåra gråzoner att navigera i, och ytterligare perspektiv att integrera i diskussionen.

– En viktig fråga i detta sammanhang handlar om vilken roll konsten och kulturen ska förväntas ha i samhället. Ska den exempelvis ha krav på sig att bidra till samhällets utveckling på olika sätt, värderingsmässigt eller vad gäller frågor om folkhälsa, ekonomisk tillväxt och hållbar utveckling? Utifrån principen om armlängds avstånd och idealet om konstnärlig frihet är sådana krav

och förväntningar problematiska, särskilt när det på ett mer detaljerat sätt sipprar ner i bidragsgivningen eller i direktiv till kulturinstitutioner. I specifik relation till konstnärer riskerar denna så kallade instrumentalisering leda till att synen på konstnärer förändras från någon som ska kunna inta en fri och ifrågasättande roll i relation till samhällets utveckling och mål, till någon som istället förväntas bidra till dessa. Idealet om konstnärlig frihet och principen om armlängds avstånd handlar just mycket om att möjliggöra en sådan mer fristående roll, säger Kulturanalys direktör Mats Granér.

Bim Eriksson menar att ett annat problem är konstens finansiering och att idén om armlängds avstånd eventuellt borde utvecklas till att inkludera även det.

– Det borde i alla fall oftare talas om i sammanhanget. För ett sätt att helt kringgå principen är ju att banta ner finansieringen och på andra sätt styra konstbudgeten.

Hon understryker samtidigt att det finns kulturpolitiker runtom i landet som varje dag tar strid om att säkerställa konstens oberoende och att det

finns platser och kommuner där principen praktiseras utan att stöta på patrull.

– Men på de platser där principen tummas på, struntas i eller rakt av motarbetas måste vi stå vakt, för i längden handlar det inte enbart om konsten utan om grundbulten i vårt demokratiska system. Antidemokratiska krafter har alltid tjänat på att slå sönder det öppna samtalet och begränsa den fria tanken, därför är konsten och konstnärerna alltid en av dess första måltavlor. ●

”Ett sätt att helt kringgå principen är ju att banta ner finansieringen och på andra sätt styra konstbudgeten.”

Bim Eriksson, konstnär.

KONSTRAKAN

LÖRDAG 26 AUGUSTI 2023

Välkommen att visa upp dina verk i centrala Tranås.

Hela Storgatan kommer att fyllas med olika konstnärliga uttryck och med hjälp av skärmar och bord kan du exponera din konst på det sätt du önskar. Det är gratis att delta.

Anmäl dig senast 7 augusti.

Läs mer och anmäl dig
tranas.se/konstrakan

**TRANÅS
KOMMUN**

En ny kulturpolitik är möjlig

Under Amanda Linds tid som kulturminister släppte Myndigheten för kulturanalys en av de mest omtalade kulturrapporterna i svensk nutid, *Så fri är konsten*. Den plockades upp även utanför kulturens snäva korridorer och blev ett slagträ i debatten om politikens styrning av kulturen. Tidigare i år släpptes en motrapport med titeln *Kritik av konstens frihet* i vilken författarna ifrågasätter fundamenten för den första rapporten. Så hur ser författarna av de bägge rapporterna på konstnärlig frihet och armlängds avstånd? Magdalena Ljung har frågat.

TEXT: MAGDALENA LJUNG

Pelle Amberntsson, utredare vid Myndigheten för kulturanalys och doktor i kulturgeografi. Han ledde arbetet med rapporten *Så fri är konsten* tillsammans med andra utredare vid myndigheten.

Hur kom det sig att rapporten *Så fri är konsten* skrevs?

– Frågan om konstens och kulturens frihet är omdiskuterad i samhället och politiken. Konstnärlig frihet är också ett centralt kulturpolitiskt mål, men det har saknats empiriska studier på området. Vi pekade på behovet av kunskap, Amanda Lind tillsatte utredningen och vår rapport blev klar år 2021. Kulturanalys har tidigare lyft andra aspekter av konstnärlig frihet, som konstnärers och kulturskapares ekonomiska och sociala villkor.

Vilka är de viktigaste resultaten i er rapport?

– Att det förekommer kulturpolitisk styrning med negativ påverkan på den konstnärliga friheten på statlig, regional och kommunal nivå. På statlig nivå handlar det främst om att bidragsgivare ställt frågor i ansökningsformulär och informerat på ett sätt som kan tolkas som att vissa perspektiv knutna till olika grupperns rättigheter

FOTO: BEATRICE TÖRNROS

”Som utredare strävar man efter att vara konsekvensneutral och inte tolka empirin med tanke på vilken debatt som kan uppstå.”

premieras i det konstnärliga innehållet. På regional nivå handlar det exempelvis om att kulturen förväntas bidra till hållbar utveckling, hälsa och tillväxt. På regional och kommunal nivå finns också en närhet mellan politik och kulturverksamheter som är svår att förena med principen om armlängds avstånd. Vissa politiker fattar beslut om bidrag till kulturverksamheter och vissa sitter i kulturinstitutioners styrelser. Det skapar en sårbarhet för styrning vi varnar för. Vi pekar också på exempel där politiker gripit in för att styra enskilda konstnärliga ärenden.

Har inte ert fokus mest legat på de statliga kulturmyndigheternas ansökningsblanketter?

– I medierapporteringen har det funnits en sådan slagsida. Det gäller dock inte själva rapporten eller hur vi kommunicerat resultaten. Majoriteten av de presentationer vi hållit utifrån rapporten har haft fokus på den regionala och kommunala nivån eftersom det främst är dessa aktörer som efterfrågat presentationerna.

Er rapport visar att Kulturrådet frågat bidragssökande om hur de ska integrera jämställdhets-, hbtq-, mångfalds- och interkulturella perspektiv i sin verksamhet. Drygt hälften av kulturskaparna uppfattade att frågan rörde det konstnärliga innehållet och hälften

uppgir att de har anpassat det konstnärliga innehållet. Mer än hälften av de sökande menar att de stöter på bedömningskriterier som står i konflikt med konstnärlig frihet. Har inte diskussionen om dessa bidragskriterier spelat Sverigedemokraterna i händerna?

– Som utredare strävar man efter att vara konsekvensneutral och inte tolka empirin med tanke på vilken debatt som kan uppstå. Vårt uppdrag är att förse politiken med kunskapsunderlag som är så väl underbyggda och sakligt framställda som möjligt. ▶

Ett år efter er rapport, 2022, kom boken *Kritik av konstens frihet: en motrapport*, skriven av forskarna Gustav Strandberg, Kim West och Josefine Wikström. Har du läst den?

– Ja, och det är mycket positivt att forskare från olika discipliner engagerar sig i dessa frågor. Motrapportens historiska och begreppsmässiga delar är intressanta. Däremot anser jag att kritiken är missriktad. I motrapporten sker en sammanblandning av vår rapport och mediernas mottagande av den. Vi tillskrivs också uppfattningar vi inte ger uttryck för, som att politisk styrning och konstnärlig frihet skulle stå i motsättning till varandra. I själva verket pekar vi på behovet av styrning, men att den måste utformas så att styrning av det konstnärliga innehållet undviks. Vi ifrågasätter inte att bidragsmedel ska spridas geografiskt, till olika genrer eller att det ska vara en rimlig fördelning mellan könen. Vad vi visar är att den konstnärliga friheten kan äventyras om konsten och kulturen ges i uppdrag att bidra till olika samhällsmål eller åtgärda samhällsproblem. Om man vill att konsten ska vara fri ska inte ansvaret för olika samhällsproblem tryckas ner på kulturskaparna.

Det låter fint, men det här kan också tolkas som att konstnärer inte ska engagera sig i samhället. Ni skriver i rapporten att det finns stora grupper av konstnärer och kulturskapare som ser positivt på att värdera konstens nytta, perspektiv och budskap i olika bedömningsprocesser.

– Att konsten inte ska åläggas uppdrag utifrån är inte detsamma som att konsten inte har ett uppdrag, men det uppdraget ska konstnären ha rätt att formulera själv. Det är konstnärlig frihet, och politiken bör skapa de bästa förutsättningarna för en sådan frihet.

”Att konsten inte ska åläggas uppdrag utifrån är inte detsamma som att konsten inte har ett uppdrag.”

Kim West, doktor i estetik vid Södertörns högskola. Tillsammans med filosoferna och forskarna Gustav Strandberg och Josefine Wikström har han nyligen skrivit boken *Kritik av konstens frihet: en motrapport*.

När jag läser Kulturanalys rapport och er motrapport är det som att ni efterfrågar en helt annan text av dem. De har fått i uppdrag av regeringen att utreda konkreta kulturpolitiska företeelser, ni anlägger ett brett historiskt och filosofiskt perspektiv. Skulle det vara möjligt för dem att skriva en text ni gillar?

– Det tror jag. Vår kritik är i grunden politisk, det vi vänder oss mot är hur de tolkar sitt material och vilka implikationer det får. Kulturanalys rapport är motsägelsefull när den opererar med två oförenliga frihetsbegrepp. Det ena är konstens frihet från stat och politisk styrning, ett liberalt frihetsbegrepp där konstnären är fri om hen arbetar på marknadens villkor. Det andra är konstens frihet till olika möjligheter, vilket uppnås just genom politisk styrning, exempelvis via principen om armlängds avstånd. Rapporten kommer fram till att överträdelser av båda friheterna äger rum, men det är den första friheten som har betonats oproportionerligt mycket, vilket gjort att ytterhögern tycker sig ha fått ett bevis på att kulturen är vänstervriden, politiskt korrekt och likriktad. Det var naivt av Kulturanalys att inte förutse det.

Kan fokuseringen på den första friheten bero på att rikstäckande media befinner sig närmare en värld av kulturproducenter som söker stöd av Filminstitutet, Konstnärsnämnden och Kulturrådet?

– Visst kan det vara så. Filminstitutet har fått kritik för den påstådda politiska styrningen de utövar, men de överskrider inte armlängds avstånd när de ställer frågor om jämställdhet och mångfald till sina sökande. Tvärtom ska Filminstitutet verka för sådana principer. Kulturanalys har i generella termer frågat de sökande om de

”Det fanns idéer och organisationsformer som pekade mot en annan framtid än den vi lever i idag. Jag vill tillbaka till framtiden!”

anpassar sina projekt till ansökningsformen. Min motfråga är: vem har inte gjort det? Jag som forskare gör det också.

I er motrapport tar ni språnget vidare till hur en annan kulturpolitik skulle kunna se ut, utveckla gärna.

– Kulturanalys rapport har fört begrepp såsom konstens frihet upp på agendan. En polemisk rymd öppnas upp där vi kan ställa fram andra modeller för kulturpolitik hämtade ur en avbruten historia som börjar med arbetarrörelsen på 1800-talet, de kämpade mot en förståelse av kultur som ett reservat för en social klass. Det är också historien om den statliga kulturpolitikens framväxt och formalisering under efterkrigstiden. I Sverige på 70-talet var kulturpolitiken en del av ett jämlikhetsprojekt, kulturen skulle demokratiseras ifråga om tillgång och utövning. Varför, kan man då fråga sig.

För att det är en del av välfärden, en del av ett civiliserat och utvecklat samhälle. För att det är så bra och kul. Människor både njuter av det och får ett värdigt liv tack vare det.

– Exakt. Den typen av idéer bygger inte bara på demokratisering av kulturen, utan också genom den. Att kulturen är en dimension i samhället där människor kan vara sig själva på ett mer fullständigt sätt.

Vad har hänt sedan dess?

– En omfunktionering. Kulturen sågs inte lika mycket som en kritisk kraft, utan skulle bidra till ökat välbefinnande och tillväxt snarare än jämlikhet. Den här utvecklingen hänger samman med 80-talets introduktion av kreativa näringar där kulturpolitiken alltmer frångick idén om kulturens autonomi. Istället framställdes kulturen som en kreativitet bland andra, kulturen kunde öka ett företags konkurrenskraft eller bidra till att göra en ny stadsdel attraktiv. Företag kan väl vara hur kreativa de vill, men det är en dålig modell för att förstå kulturen, det fråntar kulturen ett egenvärde och tillskriver den instrumentella värden.

Vill du tillbaka till 70-talet?

– Verkligen inte. Det var också en period av kvävande paternalism med estetiska och politiska former som hämmade samhället, feminismen hade inte på långa vägar den ställning den har idag och det fanns mycket lite av postkolonial och antirasistisk debatt. Men det fanns idéer och organisationsformer som pekade mot en annan framtid än den vi lever i idag. Jag vill tillbaka till framtiden!

Hur ser din dröm om kulturpolitikens framtid ut?

– I *Kritik av konstens frihet* föreslår vi konkreta åtgärder. Vi skriver att kulturpolitikens övergripande målsättning bör vara kulturell demokratisering, både av och genom kulturen. Kulturpolitiken ska inte vara en stödstruktur till vinstdrivande företag i form av kreativa näringar. På kommunal och regional nivå ska kulturpolitiken få resurser att upprätta demokratiska organisationer och beslutsstrukturer. Mer än armlängds avstånd bör råda. Digitaliseringen ska inte bara förstås som en teknisk, utan även i högsta grad en politisk fråga.

Är det möjligt, det ni föreslår?

– Vi befinner oss i ett paradigmskifte. Den nyliberalistiska hegemonin vittrar sönder och vi har en ytterhöger som livnär sig på allt missnöje det skapar. Men det öppnar också upp för en ny typ av vänsterpolitik. Jag upplever att saker är uppe för förhandling. Det finns möjligheter. ●

Konstnärlig frihet – ett juridiskt perspektiv

Under de senaste 70 åren har konstnärliga rättigheter debatterats och deklarerats av statliga och internationella organisationer, men få känner till exakt vad dessa är. Hur ska vi egentligen förstå konstnärlig frihet, kulturell välfärd och armlängds avstånd? Konstjurist **Katarina Renman Claesson** reder ut begreppen.

TEXT: KATARINA RENMAN CLAESSION

I BÖRJAN AV maj 2023 hölls en världskongress i Stockholm där över 400 personer från 85 länder deltog. Konferensen anordnades av International Federation of Arts Councils and Culture Agencies (IFACCA) och det svenska Kulturrådet. I nästan en vecka delades berättelser och diskuterades alla möjliga nutida och framtida aspekter av hur man ska skydda konstnärlig frihet. Kunskapsutbyte, nya tankar och idéer samt nätverkande i alla former flödade.

Konstnärlig frihet

Konstnärlig frihet har genom Unescos definition, som kommit att bli ledande internationellt, kommit att innefatta flera grundläggande rättigheter för konstnärer, men också för den enskilda samhällsmedborgaren. Det är rätten att skapa utan censur och hot, att få stöd, spridning och ersättning för det konstnärliga arbetet, rätten till fri rörlighet, till skydd för sina sociala och ekonomiska rättigheter samt också var och ens rätt att delta i det kulturliv man själv väljer.

Konstnärlig frihet handlar således både om att skapa förutsättningar för fria konstnärskap och ett fritt kulturliv,

FOTO: SUSANNE KRÖNHOLM

statligt säkerställd frihet att inte bara få uttrycka sig fritt i text, ljud och bild utan också om att vara den man är och få ta del av och delta i det kulturliv man själv väljer. Det kan ses som ett samlingsbegrepp för kulturell välfärd och kulturella rättigheter, konstnärlig yttrandefrihet, rätten att få skäligt betalt och att få utöva sitt konstnärskap.

Det jag funderar på nu när konferensen är över är hur våra myndigheter ska arbeta vidare med åtagandet att skydda

konstnärlig frihet så att också den enskilda tjänstemannen i sina samtal och förhandlingar med konstnärer förstår att oskäliga villkor och ersättning faktiskt innebär att Sverige inte lever upp till sina löften att skydda konstnärlig frihet. Kommer det att skrivas in i regleringsbrev och andra styrdokument, kommer det klargöras i kulturplaner och policyer, kommer det att synas i hur budgeten beslutas? Annars riskerar en världskongress om en så viktig demokratifråga som konstnärlig frihet att resultera i enbart goda samtal och nätverkande. Det vore så synd.

Kulturell välfärd

I den svenska regeringsformen (RF) finns både kulturell välfärd och (konstnärlig) yttrandefrihet föreskrivet. I kapitel 1, där grunderna för statsskicket regleras, står att den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten (RF 1 kap 2 § 2). Söker vi efter en förklaring av begreppet kulturell välfärd finns gott om forskning kring konst och kulturs betydelse för den enskilda människans välmående och hälsa.

Men i diskussionen som fördes i samband med att ekonomisk, social och kulturell välfärd skrevs in som mål för det svenska statsskicket i regeringsformen 1974, ska det nog snarare förstås som ett komplement till social och ekonomisk välfärd, som i sin tur är säkerställd genom offentligfinansierat stöd för individen.

Kulturella rättigheter

I de åtaganden som finns i flera konventioner, särskilt art 22 i FN:s konvention för mänskliga rättigheter och konventioner som knyter an till den, används istället termen kulturella rättigheter. Vad som innefattas i paraplyet av kulturella rättigheter utvecklas närmare i Unescos deklaration för kulturell mångfald från 2001. Kulturella rättigheter utgör en del av våra mänskliga rättigheter och innefattar rätt att själv välja språk för sina verk, rätt till kvalitativ utbildning och respekt för sin kulturella identitet, rätt att utöva sin konst (cultural practices) samt att delta i det kulturliv vi själva väljer. Rättsstaten bör enligt deklarationen vara särskilt uppmärksam på kulturella rättigheter för minoritetsgrupper och ursprungsbefolkningar, deklarerar av Unesco.

Konstnärlig yttrandefrihet

Konstnärlig yttrandefrihet används för att förtydliga att vare sig det anges uttryckligen eller inte så innefattar yttrandefriheten i konventioner och vår grundlag även allehanda konstnärliga uttryck. I den svenska regeringsformen (RF) framgår det av skrivningen "Var och en är gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor" (RF 2 kap. 1 § 1p). I yttrandefrihetsgrundlagen (YGL), som avser yttranden i ljud och film samt i tryckfrihetsförordningen (TF), som avser yttranden i tryckta skrifter (innefattande också bild)

"Viktigt nu är att sprida kunskapen om att våra rättigheter som medborgare och kulturskapare ställer krav på det offentliga."

tydliggörs också att ändamålet med yttrandefrihet respektive tryckfrihet är att säkra ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande (YGL 1 kap 1 § 2 och TF 1 kap 1 §).

Armlängds avstånd

Till skillnad från de begrepp som definierats ovan genom förklaring i grundlagen och internationella konventioner, resolutioner eller andra motsvarande överenskommelser som Sverige anslutit sig till finns ingen juridisk bestämning av vad som avses med "armlängds avstånd" inom offentlig kulturverksamhet. Konsekvensen av detta blir att begreppet inte kan användas som utgångspunkt för att prövas juridiskt. Det kan istället handla om att "brottet" eller överträdelsen mot armlängds avstånd medfört att andra bestämmelser eller konventionsåtaganden blir tillämpliga.

Om tjänstemän fattar beslut relaterat till konstnärer och konst som inte bygger på saklig och opartisk grund kan de göra sig skyldiga till inskränkning av den konstnärliga yttrandefriheten. Det kan inte bara leda till kritik från JO utan till en skyldighet för myndigheten att betala skadestånd till den "censurerade" konstnären. Det finns också risk för att Sverige genom myndigheten begränsar de kulturella rättigheterna för medborgare. Något som strider mot de grundläggande

målen för vårt statsskick. Armlängds avstånd har därmed en stabil, juridisk bas i både grundlag och konventioner och är inte något som politiker själva bestämmer hur det ska tolkas och utövas.

Sprid kunskapen om kulturella rättigheter!

Med alla de begrepp som används då vi ska diskutera rätten att få utöva och få tillgång till fri kultur är det inte svårt att förstå att det inte finns en klar bild av vad som egentligen gäller. Viktigt nu är att sprida kunskapen om att våra rättigheter som medborgare och kulturskapare ställer krav på det offentliga, och kanske än mer att de politiker och tjänstemän som utövar den offentliga makten vet vad de lovat oss medborgare och världen. Vi kan ju börja med sakliga och opartiska beslut i valet av konst och konstnärer samt skäligen ersättning så snart det offentliga är uppdragsgivare eller köpare. ●

FAKTA FN:S KONVENTION FÖR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

I artikel 22 i FN:s konvention för Mänskliga rättigheter (1948) anges att "Var och en har, i egenskap av samhällsmedlem, rätt till social trygghet, och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som krävs för hävdandet av hans eller hennes människovärde och utvecklingen av hans eller hennes personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete i enlighet med varje stats organisation och resurser." Kulturell mångfald tas upp specifikt i art 5 i Unesco Universal Declaration on Cultural Diversity (2001). För vidare läsning om konstens och kulturens påverkan på hälsa och välfärd finns rapporten *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review* av WHO från 2019.

Demokratins regnbågsfärgade lackmuspapper

Finns det likheter mellan hur konsten behandlas och sexuella minoriteters rättigheter i ett samhälle?
Emil Åkerö beskriver ett oväntat demokratiskt släktskap.

TEXT: EMIL ÅKERÖ

NORMBRYTANDE KONST ÄR lika delar något som splittrar och binder ihop en nation, det är något samtiden visat exempel på. Normbrytare behövs för att ett land ska kunna utforska sina gränser, samtidigt som det skapar nya. Jasbir K. Puar beskriver i sin bok *Terrorist Assemblages – Homonationalism in queer times* sitt begrepp homonationalism – en form av nationsbygge som i sig är väldigt splittrat. Puar beskriver hur normbrytare som homosexuella och andra sexuella minoriteter målats upp som en fara för själva nationen, något som kan exemplifieras i McCartyerans sinneslösa jakt efter kommunister i USA, där även homosexuella ingick. Individer som kom att benämnas som ”inhemska terrorister”.

Samtidigt är det normbrytande också en del i skapandet av den *exceptionella nationen*, av Puar

benämnt som exceptionalism. I kampen för att visa hur tolerant och öppet ett land är används ofta just hbtq-personer som slagträ och byggsten i bygget av det perfekta exceptionella landet. Till och med den svenska lagomnationen tenderar att vilja exportera sin egen exceptionalism. Ett exempel på det är utställningen *Swedish Dads* av Johan Bävman som Svenska Institutet turnerat med runtom i världen. I över 50 länder har föräldralediga pappor från Sverige visats upp som ett exempel på den svenska jämställdheten, detta har kritiserats av bland annat Lucas Gottzén, professor i barn- och ungdomsvetenskap vid Stockholms universitet just för att i första hand handla om att bygga ett varumärke om Sverige som jämställdhetens förlovade land än att faktiskt skapa jämställdhet i repressiva stater som Belarus där utställningen visats.

Den svenska politikern Birgitta Ohlsson brukar benämna prideparader som ett lackmuspapper för demokratin i ett land. Vilka värderingar följer då ▶

med när överbefälhavare Michael Bydén sjunger *Suspicious Mind* i prideparaden? Jo, vi förmedlar att "vi" är öppna och toleranta, men hur pass mycket öppenhet och frihet ligger bakom denna fasad, egentligen? De flesta som syns, hörs och pratar om detta fokuserar ändå på vita homosexuella cismän som mig själv, och många av dessa är bra på att spela spelet, kräva lagom mycket frihet och tolerans. Gärna en prideparad, så länge den består av välklädda och prydliga homosexuella som lever ordnade liv som inte stör den heterosexuella ordningen. Lisa Duggan kallar detta för modern homonormativitet i sin bok *The Twilight of Equality? – Neoliberalism, cultural politics, and the attack on democracy*. Öppenhet är alltså bra, men vems öppenhet och på vems villkor? Vems röst får höras i den offentliga bilden av tolerans?

"Jag kan många gånger känna att jag, både som blatte och som transperson, blir inkvoterad."

Zafira Vrba Woodski, konstnär.

Den normbrytande konsten är därför kanske ett bättre lackmustest än prideparader. En prideparad är en viktig symbol men också något som lätt kommersialiserats och görs till rosa pengar och godhetssignalering med företag som stödjer hbtqi-rättigheter under en bestämd del av året. Men konsten och dess mer fria tilltal blir lätt politisk eftersom den kan rucka på föreställningar och vara mer obekvämt. När blir konst då politisk och inte?

– Jag tänker att allt som görs i denna värld är politiskt på olika sätt. Sen är det ju sällan de som själva utövar konst som får bestämma över hur den beskrivs. Ju tydligare eller öppen politisk konst är, desto oftare anses den inte vara konst utan snarare aktivism, säger Zafira Vrba Woodski när jag frågar om skillnaden mellan konst och aktivism.

Zafira är svensk-tjeckisk konstnär, dödsdoulas och transaktivist. I två decennier har hen lyft transpersoners liv och erfarenheter i sin konst, men upplever ett skifte de senaste åren med ett större intresse för hens konst även från större institutioner.

– Jag kan många gånger känna att jag, både som blatte och som transperson, blir inkvoterad. Jag kan ibland förstå att jag har blivit tillfrågad att vara med i en utställning eller ett sammanhang för att jag och min person och mina erfarenheter kan låta arrangören checka av olika boxar som bidragsgivaren önskar. Det tror jag är en erfarenhet en hel andra också delar. Men min konst når ut lättare idag, och då möter den också fler bland de grupper som jag främst gör konst för, det är jag förstås glad för.

ZAFIRA VRBA WOODSKI jobbar ofta i kollektiva projekt och har även varit aktiv i kulturföreningen Tupilak som arbetar med konst i samarbete med aktivister och konstnärer runtom i Östeuropa.

– Vi samarbetar med kollegor i Ukraina, Polen, Belarus och Rumänien och stöttar pridefiranden och olika konstprojekt. Vi reser mycket men bjuder också in konstnärer och aktivister hit till Sverige.

Zafira lyfter hur gruppen söker svenska medel för sina projekt som kan användas för till exempel lokalyra och ersättningar till konstnärer. Ofta är det omöjligt för samarbetsparterna att få ekonomiskt stöd från det egna landet, och då blir det svenska bidraget viktigt.

– Jag gillar inte att det blir lite som att exportera

VERK

ZAFIRA VRBA WOODSKI
Verk ur *Pronomenserien*, 2021.

en svensk självbild som en progressiv nation, för jag avskyr nationalism. Men jag ser det som en lite mer rättvis resursfördelning, säger Vrba Woodski.

Det är inte bara i Östeuropa det finns ett motstånd. Hen berättar om kollegor i Sverige som fått ta emot hot och hat eller fått sina verk vandaliserade. Liksom om hur de svenska mötesplatserna för hbtqi-personer försvinner i gentrifieringsprocesser och hur myndigheter började ge vika för hårdare vindar. Zafira Vrba Woodski har själv erfarenheter från den tjeckiska diasporan och berör frågor om nationell identitet, kolonialism och rasism i sin konst. Hur är det då att vara verksam hbtqi-person och konstnär i Östeuropa idag?

TOMEK BARAN ÄR verksam som konstnär i Warszawa och visade nyligen sina verk på Galeria Labirynt i den polska staden Lublin. Utställningens tema var fetischpraktiken puppy play, där den undergivne poserar som hund med hundmask. Utställningen möttes av protester från högerextrema grupper som menade att galleriet jämställde människor och djur.

– Precis före öppningen av min utställning

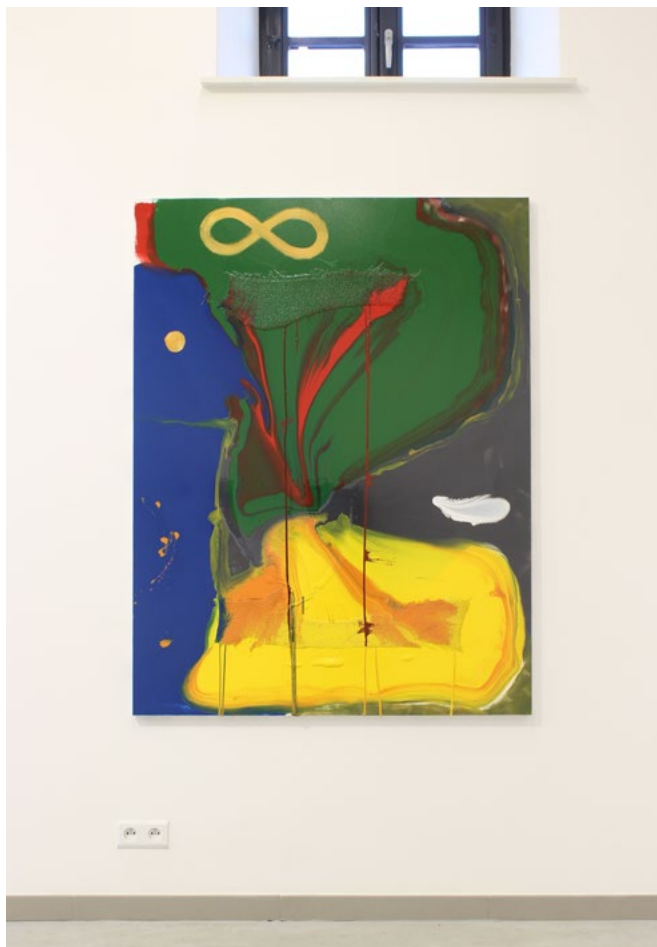

VERK

ZAFIRA VRBA WOODSKI
Verk ur *Pronomenserien*, 2021.

VERK

TOMEK BARAN

ringde chefen för institutionen BWA, Biuro Wystaw Artystycznych, och frågade mig om jag tänkte ställa ut något kontroversiellt, med tanke på att presidentvalet snart skulle äga rum. Sådana frågor ställs alltid av offentliga arrangörer nuförtiden, sedan tas de över av högerextrema chefer efter att högerextrema partier vunnit valet.

Tomek Baran berättar att i spåren av den politiska utvecklingen har det uppstått flera gräsrotsinitiativ, bland annat kring konstnärernas Edmund Krempniński och Jakub Dylewski film *The Edge/Skraj* som nyligen fått pris i kategorin Competition Porn horts vid Porn Film Festival Vienna och som var Krempniński slutproduktion vid Krakow Academy of Fine Arts. *The Edge*

VERK

OLEK

Primavera, Santiago, Chile, 2015.

bygger på en serie av absurda scener och skildrar olika former av frustration hos en transperson i ett förtryckande land som Polen. Tomek Baran och hans pojkvän var bland annat med och gjorde scenografin till filmen.

EN ANNAN POLSK konstnär med liknande erfarenheter är Grzegorz Siembida som arbetar med abstrakt konst och har forskat kring anonyma kvinnliga konstnärers emaljmalningar från polska fabriker under 1960- till 1980-talet. Han beskriver Polen som ett uppdelat land, vilket i första hand härstammar från före Sovjettiden då stormakterna Preussen, Österrike-Ungern och Ryssland delade upp landet mellan sig 1772, 1793 och 1795. Den här indelningen syns än idag, säger Siembida, genom att de östra delarna av Polen är mer konservativa än de pragmatiska västra och södra delarna samt i större städer som Krakow och

”De senaste åren, under ett högerextremt styre, har vi sett hur chefer tillsatts på kulturella institutioner av politiska skäl snarare än kulturell kompetens.”

Grzegorz Siembida, konstnär.

Olek använder ofta sina verk för att belysa platser eller fenomen genom queerperspektiv.

FOTO: MARTHA COOPER

Warszawa. Polen återupprättades som stat först 1918, efter 123 år av icke-existens.

– Men de senaste åren, under ett högerextremt styre, har vi sett hur chefer tillsatts på kulturella institutioner av politiska skäl snarare än kulturell kompetens och en hel förändring av innehållet som ett resultat. I princip ingen kritisk eller kontroversiell konst får längre stöd, och pengarna går till församlingar och katolska organisationer. Då har vi också sett att måleri blivit vanligare som

praktik eftersom den är billigare än installationer, och konstnärer har fått skapa sina egna gräsrotsalternativ med privata och konstnärsdrivna gallerier.

EN ANNAN KONSTNÄR med ursprung i Polen, idag verksam i USA, är Agata Oleksiak, mer känd som Olek, som lyfter de många missförstånd som frodas kring USA som frihetssymbol. Framför allt inom landet. ►

– Det finns en stor missförståelse kring vad frihet är i USA, och det har blivit en politisk fråga som jag tror man gör bäst i att inte bli för in dragen i. Protester kan oavsiktligt vidmakthålla det vi strider emot.

För tio år sedan gjorde hen en installation i Sankt Petersburg genom att täcka en fasad utanför en shoppinggalleria med regnbågsfärgat garn, en manifestation för förståelse, kärlek och vänskap.

– Jag kan knappt förstå att det är tio år sedan och det är samma land som dagens Ryssland, utvecklingen går inte framåt, den går i cirklar, säger hen.

Men det är inte bara i Ryssland som Olek utsatts för censur. I Berlin, på Urban Nation, en konsthall med fokus på street art, finns verket *Love wins*, bestående av garnbollar i regnbågsfärgerna.

– Jag fick vissa restriktioner som att undvika politiska ämnen, genitalier och vulgärt språk.

Detta av en konsthall för urban konst i Berlin, ett centrum för gatukonst. Homonationalismen har sin tydliga baksida i det att regnbågen gärna får användas som en symbol så länge den inte blir

för politisk. Kampen för mänskliga rättigheter och allas rätt att existera och känna sig trygga har blivit politiska åsikter istället för en grundbult i en liberal demokrati som Tyskland.

MEN DET SLUTAR ju såklart inte där, lika lite som att Förintelsen inte började med gaskamrar. Oleks konst är också såklart mer än prydliga garnbollar, till exempel muralmålningar med titlar som *Keep calm & eat my cock* (Behåll lugnet och sug min kuk). Den normbrytande konsten får finnas, så länge den är rumsren och provocerar lagom mycket. Här är Drag Story Hour eller Bland Drakar och Dragqueens några exempel. Dragqueens tillåts existera så länge de underhåller en vuxen publik, men inte i en kommunal institution som ett bibliotek där dessa projekt har bidragit med programpunkter där dragqueens läst sagor för barn. Du får vara med och leka, så länge du håller dig till de för dig outtalade reglerna för leken. Regler formulerade av den toleranta majoriteten som vill bli lagom provocerande underhållna. Det är i

Emaljverkstad
Grafikverkstad
Risotryck
Fotostudio
Textilverkstad

Boka nu
kulturcentrum@ronneby.se

Verkstäderna kan hyras av yrkesverksamma konstnärer, skolor och hantverkare.

**KULTURCENTRUM
RONNEBY KONSTHALL**

Kallingevägen 3, Ronneby
ronneby.se/kulturcentrum

Ronneby KOMMUN
Konst i Blekinge
REGION BLEKINGE
KULTURCENTRUM
RONNEBY

SOMMAR- UTSTÄLLNINGEN

Maja Gunn
Josefin Lindskog
Mona Namér
Nontokozi Tshabalala

10.06–27.08
2023

rodastenkonshtall.se
[@rodastenkonshtall](https://www.instagram.com/rodastenkonshtall)

**RÖDA STEN
KONSTHALL**

en sådan situation kampen för att få existera ses som politisk och högerextrema politiker refererar till prideflaggan som en symbol för en degenerad livsstil och något som barn behöver skyddas från i ett kulturkrig om vilken bild av nationen konstnerna ska förmedla.

EUROPA ÄR I gungning och utvecklingen går åt flera håll samtidigt, med både repressiva och liberala strömningar, och är något vi behöver se upp med. I USA blir skillnaden mellan demokratiska och republikanska stater alltmer tydlig där de som inte är vita, heterosexuella cispersoner ser sina rättigheter, mötesplatser och kulturella intryck försvinna. Prideparader är nog, precis som Birgitta Ohlsson sagt, ett politiskt lackmuspapper men även vilka former av konst som skapar protester och stängs ute och vilka konstnärer som utsatt för hot och hat är viktiga indikatorer i demokratin. När de normbrytande rösterna tystnar på grund av våld och hot, vem lyfter egentligen upp megafonen? ●

”Det finns en stor missförståelse kring vad frihet är i USA, och det har blivit en politisk fråga som jag tror man gör bäst i att inte bli för indragen i. Protester kan oavsiktligt vidmakthålla det vi strider emot.”

Olek (Agata Oleksiak), konstnär.

Ny plattform samlar in upplevda begränsningar av den konstnärliga friheten

Artistic Freedom Watch är en plattform där professionella bild- och formkonstnärer och andra yrkesverksamma inom bild- och formkonstområdet, till exempel utställningsarrangörer eller tjänstepersoner, kan rapportera om händelser som de upplever strider mot yttrandefriheten, principen om armlängds avstånd, är diskriminerande eller på annat sätt begränsar den konstnärliga friheten. Genom insamlad information vill Konstnärernas Riksorganisation få en tydligare bild av vilka begränsningar som professionella inom bild- och formkonstområdet upplever i Sverige.

www.artisticfreedomwatch.se

LYFT DE MJUKA ARBETSMILJÖFRÅGORNA!

DEL
2

Sonia Hedstrands reflektioner kring arbetsrelationer med institutioner och curatorer fortsätter med vad som kan hända vid planering och produktion av en utställning.

I förra numret skrev jag en krönika om hur konstnärer blir ghostade av curatorer. Den texten väckte mycket igenkänning och känslor bland svenska konstnärer som skrev till mig om sina erfarenheter. Därför kommer här ett andra vittnesmål om det bristande bemötande som konstnärer får utstå. Den förra texten handlade om hur svårt det är att faktiskt få en utställning. Nu ska jag, utifrån personlig erfarenhet, beskriva en hur en blir behandlad när en väl fått en utställning.

För några år sedan ingick jag i en konstnärsgrupp på fyra kvinnor som skulle delta i en grupp-utställning på en större svensk konsthall. Vår grupp skulle genomföra tre större installationer med flera gemensamma verk i varje. Det var resultatet av ett flerårigt samarbetsprojekt där vi ställde ut både vår gemensamma research och verk.

Det började med att curatorn var extremt svår att få tag i under planeringen av utställningen. Hen svarade upprepade gånger inte på mejl där vi delade vår planering, listor på behov av teknik med mera. Vi försökte ligga på genom meddelanden på sociala medier: "Har du sett vårt mejl med planering, tidsplan och behov av teknik?" Det kom till slut ett vagt svar. Vi bad att konsthallen skulle dela en lista på vilken teknik de ägde och fick till slut ett svårläst och ouppdaterat dokument som inte gjorde oss mycket klokare.

När det började närma sig installationsveckan fick vi veta att konsthallen bara ämnade betala

resa och boende för två av gruppens fyra medlemmar under två dagar. Vi förklarade att alla fyra behövde vara med och att enligt vår planering skulle det krävas fyra dagars arbete att bygga upp tre stora installationer. Vi bestämde oss för att betala resor och boende för resten av tiden själva, vilket sög upp i princip hela utställningsersättningen, som endast låg på 8 000 kronor var.

När vi väl var framme vid konsthallen skulle en av gruppens medlemmar lämna in ett kvitto för taxin från flygplatsen till curatorn, för att få den kostnaden ersatt, vilket är helt normalt då det stod i kontraktet som vi sent omsider fått. Curatorn viftade bort det hela och sa att hen inte tänkte betala taxiresan. "Lägg den kostnaden på fakturan sen bara", viskade jag till min kollega.

Så var det dags att komma igång och börja installera i salarna. Konsthallen hade inte förbe-

"Det stod då klart för oss att curatorn inte tittat på våra länkar med video- och ljudverk som vi skickat flera månader tidigare."

rett något och inte tagit fram någon teknik till oss. De andra utställarnas verk var i princip redan färdiginstallerade och de hade fått den teknik de behövde trots att de inte ens var på plats. Vi frågade när teknikern hade tid att hjälpa oss med de monitorer, projektioner, mediespelare och kablar som vi behövde. Curatorn svarade då: "Jaha, jag trodde ni bara skulle visa ert arkiv." Då har vi alltså försökt planera detta med hen i flera månader, men personen ifråga hade uppenbarligen inte läst de dokument vi skickat över.

Vi propsade på att vi nu behövde hjälp av teknikern men fick veta att konsthallen endast hade en tekniker anställd på halvtid, och hen var redan helt sönderstressad. Samtidigt fanns det två chefer och en curator på plats, det var lite oklart vad dessa tre gjorde under hela den tiden, för de var knappt närvarande i bygget av utställningen. Till slut ringde de ändå in en extern tekniker och det skrapades ihop lite gamla tjock-tv:ar och annat som vi fick försöka göra något av efter bästa förmåga.

Vi slet där i salarna från tidig morgon till sen kväll och fick till och med tejpa våra egna kablar på golvet. Dagen före vernissagen kom curatorn förbi och såg en video som skulle projiceras på en vägg. "Det här kan vi inte ha, den får ni ta ner!" sa hen upprört. Tydligt var det något i videon som hen uppfattade som stötande. Det stod då klart för oss att curatorn inte tittat på våra länkar med video- och ljudverk som vi skickat flera månader tidigare. Det hade aldrig fallit oss in att någon skulle vilja eller våga ställa ut något som hen inte har ens sett. Men när jag tänker efter så har det faktiskt hänt rätt många gånger tidigare. Hur som helst tog konstnären bort sin video och bytte ut den mot ett annat verk.

För att vi skulle orka ta oss igenom den sista stressiga installationsdagen hade jag varit och köpt en stor kasse med fika, godis, frukt och juice till oss i gruppen som jag ställde i konsthallens lunchrum. Men på eftermiddagen när vi gick dit för att ta en paus i arbetet var nästan allt uppätet. Konsthallens anställda hade nämligen haft ett möte och festat på vårt fika!

Kvällen före vernissagen var vi helt utsjasmade. På grund av bristen på installationshjälp hade vi inte hunnit bli klara i tid. Till slut var vi så hungriga

och trötta att vi bestämde oss för att göra klart det sista på förmiddagen före vernissagen, som var planerad till klockan 13 nästa dag. Vi skulle precis packa ihop oss för dagen för att gå och äta middag när curatorn kommer in och säger "Ni måste bli klara ikväll! Vi öppnar klockan 10 i morgon!" Hen hade inte informerat oss om att utställningen skulle öppna redan på morgonen. Så det var bara att hugga i och jobba till strax före midnatt. Curatorn hjälpte inte till. Ingen från konsthallens sida frågade hur vi mårde eller erbjöd sig att beställa hämtmat.

Under vernissagen nästa dag var vi utmattade och ledsna och tänkte mest på att vi slitit i princip gratis i fyra dagar, då vi använt upp vårt redan låga arvode för att betala sammanlagt tolv hotellnätter och två resor. De andra deltagarna som fått sina verk installerade av tekniker och inte ens var där hade fått samma arvode som vi.

När det så är dags för invigning står curatorn och berättar om utställningens konstnärer och nämner allas namn i tur och ordning. Men döm om vår förvåning när hen glömde nämna vår konstnärsgrupp, som ändå utgjorde en rätt stor del av utställningen. Vi fick själva sufflera namnet rätt ut!

Under resan hem var jag så utmattad att jag gick av på centralstationen och glömde min jättelika resväska på tåget. Det tog flera veckor att få tillbaka den.

Till viss del fick vi vår upprättelse då flera recenser i landets största tidningar var enade om att vår grupps bidrag till utställningen var det mest intressanta. Så det blev ändå en nationell framgång för oss. Men vi var utbrända och pankade och frågade efteråt varandra:

När villkor och bemötande är så här uselt på en av landets största konsthallar, hur ska vi då orka leva som konstnärer? ●

Sonia Hedstrand är konstnär och konstkritiker med intresse för djupt liggande samhälls-strukturer.

"Många konstnärer jag känner har slutat göra utställningar för att de upplever det som förnedrande."

Läs Sonia Hedstrands tidigare reflektion på samma tema. www.kro.se/konstnaren eller skanna QR-koden.

Konstnärernas Riksorganisation.

FOTO: ISAK STRUCK

KRÖNIKA **LINDA MARIE KARLSSON**

Konstnärer är samhällets kanariefåglar

De politiska utspelen gentemot konsten och kulturen blir allt fler. Politiker kritiserar innehållet i kulturverksamheter, till och med kräver att de stoppas, och argumenten de framför är ofta av emotionell karaktär. En del politiker går så långt som att uttrycka att den offentliga konstens roll ska vara att behaga och att konstnärlig frihet inte kan uppnås förrän konsten och konstnärerna helt kopplas bort från offentliga medel. I takt med att den här typen av utspel normaliseras och i kombination med rådande debattklimat är det heller inte ovanligt att medborgare reagerar på offentlig konst med liknande argument. Sådana moraliserande och politiserande utspel har dock föga gemensamt med de nationella kulturpolitiska målen som säger att "kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund".

Mitt i en samtid där den konstnärliga friheten inskränks av populism, marknadskrafter och attraktivitetskrav står vi bild- och formkonstnärer. Vår situation är redan prekär, som yrkesverksamma utan tillräcklig tillgång till de sociala välfärdssystemen och skäliga ersättningar för det arbete vi utför. Många konstnärer som gestaltar samhälleliga frågor och utmanar normer lever dessutom under hot, upplever uttalade eller outtalade krav på att ändra eller ta bort vissa uttryck ur sina verk, en utställning eller ett projekt. Det är inte bara ett hot mot den konstnärliga friheten, utan också mot demokratin.

Jag kan fortsätta ge exempel på hur den konstnärliga friheten kringskärs men det enda vi egentligen bör fokusera på är att dessa utspel inte har juridisk bäring. Yttrandefriheten, det vill säga friheten att i tal, skrift, bild eller på annat sätt uttrycka

sina tankar, åsikter och känslor, är reglerad i regeringsformen och en del av vår grundlag. Yttrandefriheten gäller i allt, även det som kränker, chockerar, stör staten eller någon del av befolkningen. Grundlagen kräver att myndigheter ska iaktta saklighet och opartiskhet och inte får ingripa mot någon för att hen använt sin rätt att uttrycka sig fritt.

Att uppleva konst som rör om, utmanar våra föreställningar eller till och med provocerar oss är en del av konstens kraft och en viktig del av en demokrati, det är rent avgörande för ett friskt samhälle. Att bild- och formkonstnärer får skäligt betalt och får ta del av välfärdssystemen är i sin tur avgörande för att vi ska kunna vara en viktig part i demokratin. I ett ekonomiskt prekärt läge är det svårt att som konstnär på egen hand stå upp mot inskränkningar i sin verksamhet.

Konstnärernas Riksorganisation arbetar dagligen med dessa frågor, och för att ytterligare stärka vår insats för den konstnärliga friheten och principen om armlängds avstånd har vi nyligen lanserat plattformen Artistic Freedom Watch. Här kan du som bild- och formkonstnär, eller som yrkesverksam inom bild- och formbranschen, rapportera inskränkningar eller hot i din verksamhet. Plattformen är ett stöd för den som drabbas och ett sätt för oss som organisation att få en överblick över hur den konstnärliga friheten och principen om armlängds avstånd fungerar eller inte fungerar.

Vi konstnärer är samhällets kanariefåglar. När våra röster försvagas, eller till och med tystas, är demokratin satt ur spel. Vi tänker inte låta detta hända. ●

Linda Marie Karlsson

vice riksordförande
Konstnärernas Riksorganisation

Ju fler vi är, desto kraftigare är vår röst. Bli medlem du också!
www.kro.se

Ett stort tack!

Ett varmt tack till alla er som med era underskrifter och bilder stöttade vår kampanj inför riksdagsvalet för att stärka bild- och formkonstnärernas villkor.

Den 4 april lämnade vi över era underskrifter tillsammans med de fem punkterna i vårt valprogram och budskapen från kampanjen till kulturminister Parisa Liljestrand under ett möte med henne på Kulturdepartementet.

Vi lämnade också över det porträtt av kulturministern som ni bidragit till. Porträttet består av över 400 bilder från er medlemmar och andra som stöttat kampanjen, som ni laddade upp när ni skrev under. När kulturministern ser sitt porträtt så kommer hon också att se det fantastiska arbete som ni alla gör varje dag och förhoppningsvis reflektera över varför det är viktigt med goda villkor för bild- och formkonstnärer.

Vi tog upp flera aktuella frågor under mötet. En av dem handlade om den revidering av avtalet för medverkans-

Kulturminister Parisa Liljestrand. Konstverket i fotots bakgrund är gjort av Kjell Strandqvist.

och utställningsersättning, MU-avtalet, som nu är på gång och som vi hoppas ska ge bättre förutsättningar för goda avtalsvillkor vid utställningar. Vi har, tillsammans med de andra avtalsparterna arbetat en tid med att ta fram en ny version av MU-avtalet som är tydligare kring vilka ersättningar som ska

diskuteras när en konstnär deltar med sina egna verk i en utställning. Avtalet anger redan idag rätt till ersättning för medverkan, men det blandas ofta ihop med den ersättning som ska betalas för att låna in verket, den så kallade utställningsersättningen. Vi framförde till ministern att det är oerhört viktigt att detta reviderade avtal kommer till stånd utan dröjsmål.

Möjligen kan vår uppvaktning ha bidragit till att skynda på ärendet. Redan dagen efter vårt möte med kulturminister Parisa Liljestrand, den 5 april, kom i alla fall ett välkommet besked från Kulturdepartementet att regeringen ger Statens kulturråd i uppdrag att omförhandla MU-avtalet.

Jon Brunberg

Läs mer om mötet med ministern:
kro.se/nyheter/mote-med-kulturminister-parisa-liljestrand/
Läs mer om kampanjen:
val2022.kro.se

Varje droppe färg i avloppet är en droppe för mycket

Du kan bidra till en bättre miljö genom att välja att måla med kadmiumfria färger och ta hand om dina färgrester på rätt sätt.

Mer information om hur du målar miljöanpassat finns på www.kappala.se

KÄPPALA
För renare sjöar och skärgård

En seriöst lektull konstutställning om bilen och vår tid. På liv och död.

13 MAJ – 16 AUG

**KRASCH.
BOM. BANG.**

KONSTHALLEN
KULTURENS HUS
NORRA MÄNNIKULÄN

För uppdaterat program • www.kulturenshus.com/konsthall

Ny styrelse för Konstnärernas Riksorganisation

Det har nu gått fyra år sedan jag fick uppdraget att bli ordförande för Konstnärernas Riksorganisation, och jag är glad och tacksam för det fortsatta förtroendet för de kommande två åren framöver. På Riksmötet den 13 maj valdes en ny styrelse som ska ta arbetet vidare med all den samlade kompetens vi bär med oss och de erfarenheter vi har som verksamma inom bild- och formkonstens olika områden.

Linda Marie Karlsson fortsätter som vice ordförande, och med stöd av Konstnärernas Riksorganisations expertnämnd för konsthantverk och design säkerställer vi att de frågor som särskilt rör medlemmarna inom dessa fält bevakas och förstärks.

De övriga i styrelsen som sitter kvar

ytterligare en period är de ordinarie ledamöterna Anna Kraitz och Sofia de la Fuente, samt Edmon Khalil som fortsätter som suppleant. Nya krafter som ordinarie ledamöter är Angelica Olsson och Lars Apelmo, och som

"Tack till alla medlemmar som engagerar sig som talespersoner och i lokalföreningar för att vi ska kunna bevaka våra intressen runt om i landet."

suppleanter har vi Nina Westman och Filippa Arrias. Jag vill skicka ett stort tack till avgående ledamöter Marika Troili, Suzanna Asp och Karl Hallberg samt Jon Brunberg som var ledamot i styrelsen fram till september 2021 då han istället gick in som anställd på kansliet som pressansvarig och kulturpolitisk strateg.

Tack också till alla medlemmar som engagerar sig som talespersoner och i lokalföreningar för att vi ska kunna bevaka våra intressen runt om i landet.

Det har varit fyra år som präglats mycket av den omfattande krishanteringen som naturligtvis kom i coronapandemins spår. Det har också handlat mycket om påverkansarbete för att tillgodose konstnärernas upphovsrättsli-

Unika möjligheter för printningar av konst.

Del av bakbelyst konstverk på Sollentuna station, skapat av barnen i Sollentuna kommun.

PrintGlas

Från vision till färdig funktion.

www.printglas.se

Delar av den nya styrelsen, från vänster: Sofia de la Fuente, Linda Marie Karlsson, Lars Apelmo, Angelica Olsson och Sara Edström.

Hela den nya styrelsen

Sara Edström, bildkonstnär, ordförande, omval

Linda Marie Karlsson, konsthantverkare, vice ordförande, omval

Lars Apelmo, konsthantverkare, ledamot, nyval

Sofia de la Fuente, bildkonstnär, ledamot, omval

Angelica Olsson, bildkonstnär, ledamot, nyval

Anna Kraitz, formkonstnär, ledamot, omval

Filippa Arrias, bildkonstnär, suppleant, nyval

Nina Westman, formkonstnär, suppleant, nyval

Edmon Khalil, bildkonstnär, suppleant, omval

ga ersättningar i genomförandet av det så kallade DSM-direktivet och annan lagstiftning på den fronten. Vi arbetar även hårt med att förbättra villkoren i trygghetssystemen så att man ska kunna ha ett långsiktigt hållbart liv. Under 2023 ser vi fram emot att MU-avtalet

nu uppgraderas och förbättras, och även villkoren vad gäller gestaltungs- och formgivningsuppdrag. För att ha koll på vad som händer vad gäller principen om armlängds avstånd har vi lanserat artisticfreedomwatch.se som med er hjälp blir ett viktigt verktyg för

att försvara den konstnärliga friheten.

Vi kämpar för bild- och formkonstnärernas villkor. Är du inte medlem än så bli det. Vi är starkare tillsammans.

**Sara Edström, ordförande
för Konstnärernas Riksorganisation**

**The Theater
of Energy**
*An Exploration
in three Acts*

2023.06.17 – 2023.09.17

**OSWALDO
MACIÁ**

Museum Anna Nordlander i Sara kulturhus

**KONSTNÄRLIGT
FÖRDJUPNINGSÅR**

 osterlenskolan.se
#osterlenskolan

Konstnärernas Riksorganisation.

JURISTEN Förutsättningarna för konstnärlig frihet

Grunddefinition

I regeringsformen, som är en del av våra grundlagar, finns flera bestämmelser som utgör förutsättningen för konstnärlig frihet. Där står det att den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd är grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Det innefattar bland annat rätt att få uttrycka, få tillgång till och att få delta i det kulturliv vi själva väljer. Var och en av oss är gentemot det allmänna tillförsäkrad frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upp-

lysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor (yttrandefrihet), och författare, konstnärer och fotografer äger rätt till sina verk (upphovsrätt). Armlängds avstånd, som ofta förekommer i politiska debatter, finns inte angivet i vår grundlag eller annan lag, utan ska snarare ses som en princip som säkerställer att politiker inte deltar i valet av vilken konst som köps in eller visas.

Konstnärlig frihet i praktiken

Vi kan börja med upphovsrätten. Om någon använder ditt verk utan ditt tillstånd har du som huvudregel rätt att stoppa användandet och begära ersätt-

ning för det nyttjande som redan skett.

Får du inte gehör hos den som är "skyldig" eller den som medverkar till att det sker (till exempel en digital plattform) kan du vända dig till både polis och domstol och få din sak prövad. Om du av staten, en region eller en kommun eller annan offentlig aktör,

till exempel ett museum, har fått ta bort eller ändra din konst (ditt yttrande) av skäl som inte är sakliga och opartiska kan det ses som ett brott mot yttrandefriheten. Det kan leda till kritik från Justitieombudsmannen. Det finns också möjlighet att begära skadestånd om myndigheten i och med sitt agerande också bröt mot Sveriges förpliktelser

27.5 2023 – 18.2 2024

TILLSKOTT

Nyförvärv ur samlingen

4.2 – 8.10 2023

HALLÄNDSKA FOTOHISTORIER

29.4 – 3.9 2023

GYLLENE ÖGONBLICK

Musikfotografi 1950-2022

Hallands ●
Konstmuseum
Halmstad

Annonsera i KONSTNÄREN

Kontakta Hans Flygare
hans@annonshuset.se
tel. 076-116 50 01

Konstnären

enligt den Europeiska konventionen för mänskliga rättigheter. Det är en krånglig men inte omöjlig process att driva.

Några juridiska exempel

Det finns några få exempel där enskilda upphovspersoner fått frågan om en myndighet gjort sig skyldig till brott mot yttrandefriheten prövad av Justitieombudsmannen (JO) respektive Justiekanslern (JK). Det finns däremot inga fall då Sverige dragits inför Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna på grund av brott mot den konstnärliga yttrandefriheten, inte heller något skadeståndsmål. Men frågan är om det beror på att vi saknar fall eller om det saknas kunskap och resurser att driva den här typen av fall.

Det har visat sig att avsaknaden av kunskap om när och hur konstnärer påverkats i sin konst och yttranden av det offentliga gör att det inte uppfattas som ett problem. För att ta fram fakta och utreda saken närmare har vi tagit initiativ till Artistic Freedom Watch där du kan anmäla om du upplevt begränsningar i din konstnärliga yttrandefrihet.

Vill du veta mer eller bara berätta om något du upplevt som en begränsning av din rätt att skapa fritt kan du också kontakta mig direkt. Konstnärlig frihet är en mänsklig rättighet. Läs mer på artisticfreedomwatch.se.

Katarina Renman Claesson
förbundsjurist

Har du upplevt
begränsningar i den
konstnärliga friheten?
Rapportera till oss på
artisticfreedomwatch.se

KONSTEN ATT GÖRA KONSTEN

VKG | **VADSTENA**
konstgjuteri

Grafikresidens i Orsa hösten 2023

Vi söker en Konstnär/grafiker, med dokumenterade kunskaper i grafik, för 2 veckors vistelse och arbete i Orsa grafiks konstgrafiska verkstad i centrala Orsa.

Vi ser gärna att du har en workshop för verkstans medlemmar. Du blir även erbjuden att vid lämpligt tillfälle ha en utställning i Orsa konsthall.

Ansökan skickas digitalt
senast 31 juli till
orsagrafik@gmail.com.
Bifoga CV och minst 5 grafiska verk.

Kontakt och information
orsagrafik.se
orsagrafik@gmail.com
Monika Wennergren 070 253 25 83

Bildupphovsrätt

Bildupphovsrätt företräder runt 150 000 bild- och formkonstnärer i hela världen. Vi skapar avtal för ersättning och ser till att kulturskapare får betalt när deras verk används. Bildupphovsrätt i Sverige drivs utan vinstintresse.

FOTO: MÄRTA THISNER

KRÖNIKA **ÅSA BERNDTSSON**

Hög tid att skydda utomhuskonsten!

Att se sitt eget konstverk fotograferat på ett uppslag i en broschyr är ganska omtumlande. När jag råkat ut för det har jag blivit förvånad, undrande och sedan arg. Varför ska min konst vara gratis innehåll i en kommersiell broschyr utan att jag ens blivit tillfrågad? Vissa skulpturer blir till och med symboler för hela kommuner, såsom *Livets träd* av Lars Stocks i Kungsbacka.

Får man verkligen göra så? Ja, det får man faktiskt. Det är en gammal regel som bygger på ett undantag i upphovsrättslagen för konstverk som är placerade utomhus. Undantaget, eller inskränkningen som det heter på juridiska, kom till för att man ska kunna fotografera stadsmiljöer där konstverk ingår utan att behöva tillstånd av konstnären. Men står verket på insidan av en glasvägg så kan vi kräva betalning.

I Sverige saknas nämligen ett tillägg som finns i flera andra länder. Tillägget säger att om konstverket är huvudmotivet i bilden så krävs tillstånd, även om det står utomhus. Att det inte är så i Sverige har drabbat oss konstnärer hårt ekonomiskt. Tänk så många tillfällen till betalning som gått oss förbi för att man valt ett konstverk som står utanför dörren istället för innanför! Idag är det dessutom enkelt för den som vill avbilda ett offentligt konstverk utomhus att skaffa ett tillstånd för det. Det fixas enkelt genom oss på Bildupphovsrätt.

Men när inskränkningen infördes 1919 var det inte praktiskt möjligt.

Det verkar vara svårt för många att förstå att ett konstverk på offentlig plats inte är fritt fram att avbilda hur som helst i kommersiella sammanhang. Detta är även svårt för politiker att förstå. Senast i höstas la två politiker i riksdagen en motion om att all utomhuskonst ska vara helt fri på alla sätt för alla att fotografera och publicera. Jag har själv debatterat mot en politiker som inte kunde förstå varför hon inte skulle kunna fotografera sina partikollegor framför en staty. Det kan du visst, svarade jag, men frågan är vad du gör sedan. Det är helt okej att du sätter in bilden i ditt eget album men inte i pr-material för ditt parti.

Dessa politikers inställning är precis i linje med Wikimedias som fritt vill återge all utomhuskonst på nätet. Bildupphovsrätt vann mot Wikimedia i domstol 2016 så nu har vi den märkliga situationen att det inte är tillåtet att publicera bilder digitalt men däremot analogt. Det vore bra om hela undantaget blir mer likt flera andra länders så kallade panoramaundantag, vilket innebär att konstverket inte får vara huvudmotivet i avbildningen.

Det pågår nu en utredning om detta undantag, tillsammans med flera andra, och vi jobbar för att det ska bli bättre skydd för utomhuskonsten och att övriga undantag ska bli lindriga.

Åsa Berndtsson
ordförande
Bildupphovsrätt i Sverige

HAR DU SETT DITT VERK I EN TIDNING MED AVTAL UTAN ATT DU FÅTT ERSÄTTNING?

Sveriges Tidskrifter är en branschorganisation med 383 tidningar som medlemmar. De har valt att skaffa licens hos Bildupphovsrätt. Det innebär att alla deras medlemstidningar får publicera Bildupphovsrätts medlemmars verk mot att Sveriges Tidskrifter betalar en klumpsumma varje år. Denna summa fördelas sedan mellan de konstnärer vars verk

använts. Bildupphovsrätt har även avtal med följande större dagstidningar:

Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Expressen, Göteborgs-Posten, Dagens Industri, Sydsvenskan

Om du ser ditt verk i en tidning kan du anmäla det på vår hemsida. Gå till "Upphovspersoner" och sedan "Publicering i tidningar".

3,4 MILJONER I TV-ERSÄTTNING

I maj fick 533 bildskapare vars verk visats i SVT dela på 3 449 971 kronor i tv-ersättning. Men varifrån kommer pengarna? Jo, Sveriges Television (SVT) och Utbildningsradion (UR) har valt att skaffa en licens hos Bildupphovsrätt.

Det innebär att de får visa massor av konst mot en årsavgift. SVT och UR rapporterar in vilka verk som de använts, och i maj och juni fördelar Bildupphovsrätt pengarna och betalar ut till upphovspersonerna. Smart och smidigt, tycker vi!

Utbetalningar

Maj: SVT/UR

Juni: Följerätt, SVT Öppet arkiv

Sept: Reproduktion, vidareändringsersättning

ÄR DU KONSTNÄR OCH BEHÖVER HJÄLP?

Tillfälligt stöd vid sjukdom eller
årlig pension från fyllda 65 år

**KONSTNÄRERNAS
HJÄLPFOND**

08-767 30 00

www.konstnarernashjalfond.se

Fyra
nummer
för 275:-

Ge bort en prenumeration på Konstnären!

KONSTNÄREN är Sveriges enda tidning som följer utvecklingen av konstnärsrollen och konstnärers arbetsförhållanden och är oundgänglig för att förstå vad det innebär att verka som konstnär idag.

I **KONSTNÄREN** introduceras konstnärer, forskare, curatorer, gallerister och andra centrala personer liksom samtida tendenser i konstvärlden genom intervjuer, reportage, litterära texter, krönikor och bildessäer.

För mer info
läs in qr-koden eller gå in på
kro.se/forms/prenumerera

Därför samarbetar Bildupphovsrätt över gränserna

Bildupphovsrätts vd Fredrik Lomäng.

FOTO: MÅRTA THISNER

CISAC, IFRRO, IAF, EVA, VISDA, BONO. Bildupphovsrätt samarbetar med en mängd upphovsrättsorganisationer över hela världen. Men varför är det viktigt? Borde vi inte lägga resurserna på att arbeta inom Sverige? Vi ställde fyra frågor till Bildupphovsrätts vd Fredrik Lomäng, som varit på EVA-möte i Bryssel.

Bildupphovsrätt är medlem i flera internationella organisationer, varför är det viktigt?

– Eftersom upphovsrätten har en så internationell prägel (bland annat på grund av EU-rätt och Bernkonventionen) behöver vi engagera oss internationellt för att se till att rättigheterna behålls och inte urholkas. Det räcker inte med att bara se till den svenska lagstiftningen eftersom den till stor del påverkas av till exempel EU-rätt. De svenska bildskaparnas rättigheter påverkas helt enkelt väldigt mycket av det som sker internationellt.

Hur fungerar det internationella utbytet?

– Bildupphovsrätt har i samarbete med liknande organisationer i andra länder byggt upp ett nätverk med hjälp av ömsesidiga avtal som innebär att vi kan företräda deras medlemmar på den svenska marknaden. I utbyte ser våra systerorganisationer till att samla in ersättning när de svenska bildskaparnas verk används i deras länder.

Du var på möte i Bryssel i maj, kan du berätta om det?

– Det var EVA, European Visual Artists, som hade styrelsemöte och så

kallade forummöten med fokus på aktuella frågor. EVA är bildupphovsrättsorganisationernas paraplyorganisation i EU. Där arbetar vi för att stärka bildskapares rättigheter genom att framföra allt påverka Europapolitiken. Just nu är det högaktuellt med AI, artificiell intelligens, och hur det påverkar Europas bildskapare. Där är det viktigt att vi håller en gemensam linje – bildskaparna som grupp blir då starkare.

Var det något mer på gång i Bryssel?

– Det var en EU-uppvaktning kring

serieskapande och det diskuterades AI. EVA-medlemmar, uphovspersoner och europeiska beslutsfattare samlades i Europaparlamentet för evenemanget "Comic Books: the Author's Perspective" för att diskutera villkoren för serieskapare. Hur ska man skydda uphovspersonernas rättigheter samtidigt som de måste finnas där publiken finns, alltså på internet? Det är stora och viktiga frågor, och samarbete över nationella gränser ger oss större chans att hitta lösningar.

Emma Grip

UPPHOVSRÄTTSORGANISATIONER VÄRLDEN ÖVER

Nordiskt samarbete
Bildupphovsrätt samarbetar med organisationerna BONO (Norge), VISDA (Danmark), Kuvasto (Finland) och Myndstef (Island). Det nordiska samarbetet är värdefullt och en plats för erfarenhetsutbyte och utveckling av gemensamma strategier.

Europeiskt samarbete
European Visual Artists, EVA, är bildupphovsrättsorganisationernas lobbyorganisation inom

EU. Tillsammans med EVA arbetar vi för att stärka bildskapares rättigheter genom att framföra allt påverka Europapolitiken. Bildupphovsrätt finns representerat i EVA:s styrelse genom vd Fredrik Lomäng.

Globalt samarbete
Bildupphovsrätt är tillsammans med organisationer från 118 länder medlem i CISAC, International Confederation of Societies of Au-

thors and Composers. CISAC representerar fler än fyra miljoner skapare inom musik, film, dramatik, litteratur och bildkonst. Bildupphovsrätt har en plats i CISAC:s Global Policy Committee, GPC. Vi är också aktiva medlemmar i International Federation of Reproduction Rights Organisations, IFRRO, och i styrelsen för nätverket International Authors Forum, IAF, ingår SFF:s ordförande Paulina Holmgren.

Kreatima

by panduro

KREATIMA
MAGAZINE

DITT KONSTNÄRSKAP I FOKUS

Hos Kreatima finner du konstnärsmaterial av hög kvalitet från kända varumärken. Missa inte vårt digitala magasin Kreatima Magazine som är fyllt av inspiration, guider och expertis. Scanna QR-koden för att läsa mer.

Se hela vårt konstnärssortiment på [Kreatima.com](https://www.kreatima.com)

Kungsgatan 58, Stockholm • Kungsgatan 22, Göteborg
Bogstadveien 1, Oslo • Vestergade 2, 1456 København

Konstnären Anna Svensson i sin ateljé på Södermalm i Stockholm. Anna har tecknat Gefverts Konstnärsförsäkring genom sitt medlemskap i Konstnärernas Riksorganisation. Under projekt med offentliga verk tecknar hon också Försäkring för gestaltungsuppdrag.

Gefvert har försäkrat konstnärer, konsthantverkare, illustratörer och designers sedan 1974. Genom åren har vi förfinat och utvecklat våra försäkringar i nära samarbete med våra samarbetsorganisationer och professionella utövare.

Som medlem i Konstnärernas Riksorganisation får du rabatt när du tecknar våra försäkringar. Hör av dig för en kostnadsfri analys av just dina behov.

Rätt skönt att ha allt försäkrat

Ring oss på 08-440 54 40 eller besök gefvert.se

Gefvert

En del av Söderberg & Partners